

SLOVAN

mesečnik za književnost,
• umetnost in prosveto •

IX. — 1911. — 6.

S. MAGOLIČ 1910

VSEBINA.

Petruška-Radivoj Peterlin: Kzvezdam Pomladanska. Balada o šmarnicah. Maj	163
Milan Pugelj: V spominih	164
Ivo Vojnovič: Smrt majke Jugov- vičev	165
Al. Gradnik: Motivi iz brd	170
Andrej Rušar: Ob Kvarneru	171
Fr. Kobal: Osemdeset let obrazo- valne umetnosti na Slovenskem	179
Marica: Zavoljo ljubezni	181
A. Funtek: Ugasle zvezde	184
Selim: Kam greš	184
Dr. Fr. Ilešič: Dositej Obradović	185
Listek	187

Književnost:
Damir Feigel: Pol litra vipavca. — Frančiška
Riminska. — „Malomestne tradicije“. — Ivan To-
mašič: Uzgojna skrb za zaščito in spaševanje djece

i mladeži od moralnega brodoloma. — Ing. chem.
J. Turk: Izvestja društva v pospeševanje obdelo-
vanja ljubljanskega barja za l. 1910. — „Basni“.
— Osnova za zbiranje gradiva o pravu, ki živi v
narodu. — Dramatska „komedija“.

Glasba:

Novi akordi. — Povodni mož.

Umetnost:

Svetovna izložba v Rimu. — Izložba „Hrvat-
skega društva umjetnosti“. — † Akademski slikar
Ivan Grohar.

Narodno gospodarstvo:

Gostilničarski Vestnik. — „Slovanski Trg“. —
Slovenski Trgovski Vestnik. — „Modni Svet“.

Smotre:

„Brankovo Kolo“. — „Maj“. — „Omladina“.
— „Srpski Književni Glasnik“. — „Savremenik“.

Raznoterosti:

Iz literarnih krogov. — Češki pisatelj Fr. He-
rites. — Češki knjigar-založnik ces. svetnik Jan
Otto. — Mariborska pisma.

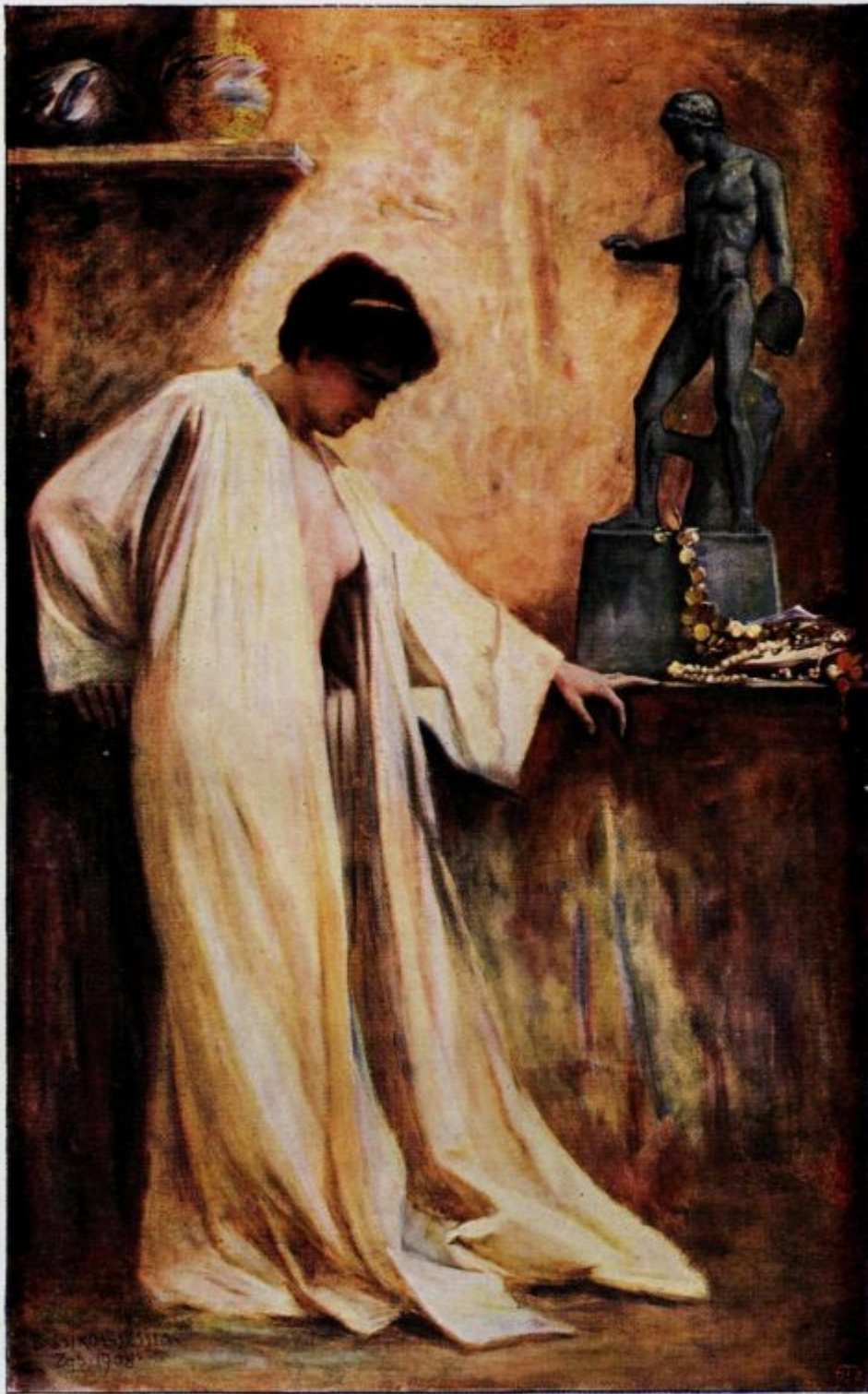
Naše slike.

LISTNICA UREDNIŠTVA.

M. Gr. v T.: „V zobeh“ je bila, pa kaj je nadalje z Ilonko? Manjka konfliktov in besedje je
često prosto. Kakor je stvar sedaj prikazana, je čisto popravici prišla Ilonka „v zobe“, a nič ne čujemo,
da bi jo to kaj zadelo. — **Mirona Ramkova:** Pride „Helena“, a nekoliko skrajšana. — **Slavulj:** „Me-
lanholija“ pride jeseni.

Nenaročenih rokopisov uredništvo ne vrača!

Naročnina „Slovana“ znaša na leto 12 K, na pol leta 6 K, na četrt leta 3 K.
Posamezni zvezki po 1 K 20 h. Dijakom je naročnina znižana 10 K letno.
Za Nemčijo 13 K 50 h, za druge države 15 K. — **Cena inseratom:** Dvostopna
petit-vrsta 30 h za enkratni natis; za večkrat po dogovoru.

B. CSIKOS-SESSIA: SAPPHO.

K ZVEZDAM.

V krčmi so obcestni se sešli
domoljubi in pri vrču vina
se hvalili, kak vse dni, noči
se razvija, cvete domovina.

Narod ječe je premagal noč,
k kolncu dviga vse se brez presledka,
vse dognal je že in ukajoč
z drugimi po poti gre napredka.

— „Ej, prijatelj, kam tako bežiš?“
vprašal nekda sivi polž je črva.
— Vse naprej! — „Jaz mislim, v paradiž
izmed vseh midva dospeva prva.“ —

POMLADANSKA.

Glej, sred ozračja hladnega
in težke zimske brumnosti
veselja tok pomladnega
in sladke vir neumnosti!

Nad temnimi goricami
oblački svetli vstajajo,
z zardelimi meglicami
v neba modriní rajajo.

In sredi gozda širnega
se bori brezam klanjajo,
kraj ribnika nemirnega
o klenih vrbe sanjajo.

Pšenica, poljske travice
šepečejo s škrjančkami,
a maka rdeče glavice
z metuljkami — pijančkami.

Zvečer po loki pisani
presrečni parčki šetajo,
devicam fantje prebrisani
gradove zlate obetajo...

Le mojemu srcu bolnemu,
le moji duši ranjeni
naj k raju, sreče polnemu,
vsi vhodi so zabranjeni?

Jaz vem: kraj pota belega
tam v krčmi z okni plavimi
napijem se vinca veselega
in spet srce ozdravi mi.

BALADA O ŠMARNICAH.

Šla je nabirat šmarnice
deva lepa ko maj,
šla je nabirat šmarnice
v zeleni, senčnati gaj.

Srečal jo je tam škrateljček,
z demanti ves obsejan,
srečal jo je tam škrateljček
pa ji je rekel: dober dan!

„Dober dan, sladka devičica,
dober dan ti želim!“
Poljubil ji rdeča ličeca;
šmarnic iskat odšla je z njim.

Dolgo jih, dolgo iskála je,
našla jih je; o Bože!
ko jih materi dala je,
iz šmarnic postale so rože.

MAJ.

Ni ga oblačka, čist je svod
kot modro oko device —
petje se ptic razlega povsod,
smehljajo oči vseh cvetlic se.

Z neba visokega solnce — car
s pogledom gleda opreznim,
kako na zemlji vsaka se stvar
koplje, drhti v ljubezni.

Jaz le sem sam, zato tja v stran
ležem kraj gozda na veje —
i, ker ljubico čakam zaman,
da me vsaj solnce ogreje.

MILAN PUGELJ:

V SPOMINIH.

1.

Na Mursko Polje lega jesen,
po njem že ptice kričijo;
selilke plašne na jug želé,
vse dolge jesenske noči preječé,
samé pred sabo bežijo.

Ko duše so izgubljenih ljudi,
ki svet jim ne daje utehe:
pred lastno senco oko zadrhti,
srce se misli razuma boji,
potaplja se v sladke grehe.

2.

Dekle, deni vitke roké,
deni mi jih krog vrata,
objemi me kakor brata,
v gozd me pelji čez tihe stezé.

Tam je dom, visok in prostran:
smreke so sestre, bori so bratje,
zvesti hrasti so naši svatje,
zaščitnik naš je nebeška plan.

3.

Čuj, čuj, moje duše glas
k tebi roma ponoči,
prosi te, daj mu pomoči —
brez tebe mrtev mi teče čas.

Kadar v grobu hladnem bom,
prinesi lilije visoke,
bele in vitke ko tvoje roke,
položi jih na moj tesni dom.

Mislil bi trohljivi mrlič,
ki prhnel bom v črni krsti,
da so blizu tvoji prsti,
tvoji beli in ljubi prsti,
da ni večnost prazen nič.

4.

Kje se prelomil bo zadnji korak,
kje bo telo omahnilo,
ali v zime ledeno krilo,
ali med cvetje v večerni mrak?

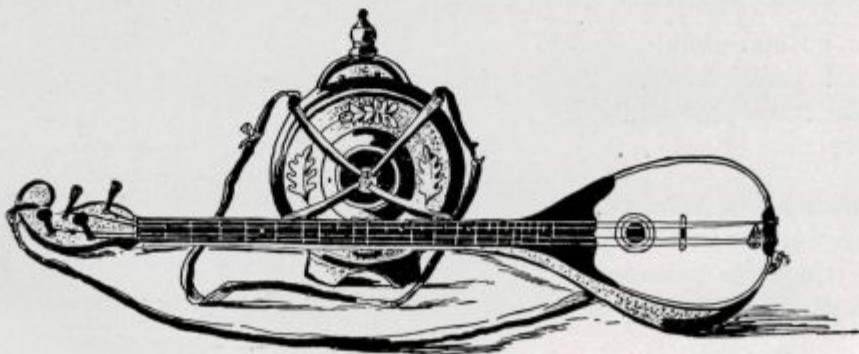
Kdo mi zaklopil bo mrtve oči,
brez cilja v čas izgubljene,
ali ne bo zaželjene,
ki nanjo mislim vse dni in noči?

Ah, ona me ljubi in moj obraz
s solzami bo omočila,
trpljenje vse z njega izmila,
sladek bo meni večnosti čas.

5.

Hrizanteme še cvele so,
jesen je v drevju rdela,
saj še ptice pele so —
mene je bol objela.

Težke, težke črne dni
nosijo mi rame,
ti, veselje srečnih ljudi,
kdaj se spomniš name?

STARI GRAD V SAMOBORU.

IVO VOJNOVIĆ:

SMRT MAJKE JUGOVIĆEV.

DRAMSKA PESEM V TREH SPEVIH.

(Dalje).

Majka (gledajoč preobrazena plamen):

Evo znaka,
evo svete tajne!
V kri besede moje
so se premenile! —

Angelija (za se v skrajni muki):

Oj, kje si, Damjane,
oj, kje si? —
Ne čuješ krika,
ki nebo zanj plaka?!

Majka (dvigne čašo v višavo, iz nje vre vedno
več rdečega svita):

To je žrtev našega trpljenja
na oltarju mržnje ti pravične, Bog moj!
Ti sodi
in razsodi:
bo li srbski narod vstal v slavi
ali bo to čašo getzemansko
za rešitev vso izpil do kaplje? (Iz glo-
bine se čuje glas trobe.)

Angelija (začudena):

Ta znak! — Ta troba!

Majka (se zagleda nadzemskim pogledom v
čašo, ki ugaša):

Oj, jeka slave
dni minulih!
V tvojem glasu zdaj prelivam
sok življenja
tam s poljan krvavih,
da mi vsaj z znakom
ali znamenjem rečeš:

Kdo maščuje danes Dušanov spomin?

(Izlize kelih na ščit, ki zazveni tožno ko zvon;
velik plamen bukne in obsije ves stolp. V istem
hipu se pojavi vrh čardaka kakor prikazen: Dam-
jan Jugović, blede, ranjen in otrpel. Mesečina ga
osvetljuje).

Angelija (zavpije od strahu in vsa drhteča
klekne zraven majke):

Oh, gledaj! gledaj! —

Majka (se obrne in ostane osupla in brez glasu, brez diha, kakor pri nadzemskem čudežu, in komaj šepeče):

Damjan! Damjan!

Damjan (zategnjenim, daljnim, grobnim glasom):

Plakaj, tužna Jugovičev majka,
na Kosovem je propadlo carstvo!

Majka in Angelija (v eni sapi):
Kristus Bože!

Damjan:

Dva so dni umikali se Turki
iz strahu po carjevem umoru.
A ko tretja se rodila zora,
spet se brzo dvignila je vojska,
in ko vidi, da jej druga sila
tam 'z Epira na pomoč dohaja
in da naši niso jim na sledu,
— vsled objesti tolike gospode,
vsled bahanja s hipno časno slavo! —
se nenadno vsa je obrnila
in ko vihra vse nas obkolila!

Majka in Angelija:
Ah!

Damjan:

„Za križ častni!“ — na ves glas zavpije
srbska vojska, brzo probujena.
„Car Murata Alah nam osveti!“
vpili Turki so, volkovi gladni!
Zemlja je grmela in nebo se skrilo,
blesk povsod je kopij razžarjenih,
krik povsod je ranjenih junakov.
A ko kri je polje napojila,
da je solnce v krvi zatono,
takrat padel srbski car je Lazar,
vsa njegova vojska je podlegla!

Majka (iztegnjenih rok, strmečega pogleda):

Al' je padel stari Jug Bogdane
in devet njegovih Jugovičev?

Damjan:

Vsi so padli na Kosovem polju! —

Majka (se zdrzne — a se zopet vzravna in ostane trdna, nema, zaprtih oči).

Angelija (steče k njej in jo objame v veliki ljubezni):

Majka! majka! — oj, poglej me!
Tu sem! —

Majka (pogleda, a mirno, zamolklo):

Kaj budiš me, snaha Angelija! —
Štejem mile glave, ki so mrtve! (Obrne
se zopet k Damjanu in upre vanj
pogled, temen, dolg in globok ko
večnost):

Zdaj govori, vse odkrij mi tajne!

Zdaj te sluša majka Jugovičev.

Damjan:

Vsi izbrani padli so junaki,
zvesto svojega braneč gospoda,
gospodarja slavnega Lazarja.
Jug ti tamkaj je poginil, majka,
zraven njega osem Jugovičev,
ker ni hotel brat izdati brata,
doklerkoli eden še je sekal!

Majka (kakor zgoraj, za korak bliže):

A deveti?

Damjan (pohiti z višine in pade pred njo na obraz ko ranjen sokol):

V prah tu pada — noge ti poljublja!

Majka (zavpije in se umika kakor pred peklensko prikaznijo):

Proč od mene — joj mi! — proč od mene,
duše črni nočni volkodlak ti!
Proč od mene! Proč v imenu svetem:
Ota, Sina, svetega mi Duha! —

Damjan (ostane klečeč):

Trikrat bilo sveto in presveto! (Poljubi
zemljo.)

Majka (strašnim krikom):
Ti živiš še!...

Angelija:

Usmili se ga, majka!

Damjan:

Jaz sem tisti, ki beseda božja
ga preganja, ker ga grob ne mara!

Angelija (majki):

Prizanesi mu! — ne glej takó ga!

Majka (strahovita in nema, se mu približuje):

Lice, čelo in oko to bistro
glas ta nežni ko detinska jeka!
Ti si, Damjan! — ti! — begunec nočni!

Damjan (vstaja):

Bil sem Damjan — zdaj glasnik sem smrti!

Angelija:

Rešit je prišel slabotne, tužne!

Majka:
Spas je beg, ko tuja sila tira.

Angelija:
Beg je žitje, če nas reši robstva!

Damjan:
Čakaš, majka, da Turčin nam kleti
snahe vgrabi in ohromi deco? —

Majka:
Oh! —

Damjan:
Majka, žena! Slušajte edinca,
rajši rešim seme maščevalcev,
ko da slavno padem na Kosovem!

Angelija:
Slušaj! Slušaj!

Damjan:
— Še imamo časa!
Dokler turška vojska tam počiva,
plen deli in pokopuje mrtve,
so nam pota vsa odtod odprta!
Zbudi stolp! — a brzo! — zovi, reci! —
Oj, ne pravi jadtim, da nesrečna
tužna jata bednih so udovic!
Reci jim le: „Damjan je oznanil,
da napade vojska Studenico!“
Pa jih goni, grozi, laži, majka,
v brzem teku vse da prevalimo
gozde, reke, tjakaj do vrhuncev
črnih gor v deželi hercegovski;
tam uzremo svojo si rešitev:
morje slavno tam pred Dubrovnikom! —

Angelija:
Oj, presladka! — Oj, pregrenka tuga!
Ko na dom svoj bedna spet potrkam,
ki še dete sem ga zapustila!

Majka (očarana od spominov):
Zdaj zakaj se ob razpadu vsega
ko prevara iz puščav egiptskih
dvigaš pred menoj, Dubrovnik slavni,
s solncem venčan, s palmami okičen,
in zvonovi vsi ti hramov bajnih
praznično doné k nebá modrini
z glasom blagoslovljene davnine,
ko je Dušan ti na skalo vsadil
meč presilni, z oljko ves ovenčan,
v čast narodu — v znamenje pa svetu!

Damjan (povsem hitro k njej, vzneseno):

Tjakaj, tja nas vodijo vsa pota!
Tam so bratje, tam je vera naša,

tam svoboda, ki pripravlja duše
za pomembni dan osvete zadnje!

Angelija (še bolj mamljivo):
Tamkaj najdeš grob še moje majke,
ki si me pri njej snubila mlado! —
Oj! Pri svetih teh spominih davnih
skloni glavo, majka Jugovičev,
k prsim deci, ki ti še ostaja
na vidiku v Dušanovih sanjah!

Majka (za se, ko utopljena v globine):
Jug moj stari! — več ne bom te čula!

Damjan (še hitreje):
Mala četa jezdi za prapórom,
da do morja prevali nam pota!

Majka (se zdrzne):
Prapor?! — Čiji?

Damjan:
Jugovičev slavni!

Majka (ko dih):
Ti si ga odnesel! —

Angelija:
On nam ga je rešil!

Damjan:
Iz roké je hitel zopet v roko
mrtvih bratov kakor luč življenja!
Jaz držim ga zdaj — ne bo ugasnil.

Angelija (vse bolj z zadovoljstvom):
Tajna sila, vzvišeno svetišče,
talisman, Prometejeva iskra,
to bo seme slave maščevalne!

Majka (kakor okamenela od čuda):
Ti si ga odnesel!

Damjan:
'Z Boškove sem roke
cvet utrgal ponosit, turoben.
Zdaj je moj! —

Majka (plane):
Ne, — saj ni tvoj, — dokler živ stojiš tu;
slavi kradeš, kar je slave bilo!
Ne, — saj ni tvoj — dokler z groba trgaš
rdeče cvetje, ki ga večnost zbira!
Ne, — saj ni tvoj — dokler slušaš majko
s pravde glasom klicati usodo.

Damjan in Angelija:
Majka!

Majka:

Kaj ti misliš, drhtavi begunec,
da devetkrat to teló je moje
v živi krvi zarod započelo,
— častni zarod častnih ti očetov! —
devetkratí darujoč cesarstvu
devetero ščitov, devet mečev,
devetero glav, src devetero,
in da v noči zdaj sramotno skrivam
okrvavljen, blaten in ponižan
carski purpur svojega oltarja?

Angelija:

Noč usodna, zdaj nas vse pogoltni! (Molk.
Majka odhaja na čardak.)

Damjan (trd in bled, gleda majko):

Sin te vpraša, majka Jugovičev,
kdaj umolkne tista grozna kletev
maščevalnih prednikov prastarih?

Majka (odide navzgor, se okrene):

Ko na polju, kjer leže umrli
ubojice Dušanov'ga carstva,
zadnji prapor grehe jim maščuje!

Angelija:

Zdaj si smrt mu, majka, prisodila!

Damjan (kakor zgoraj):

Boš li, majka, še pred tužno zoro
jato rešila sirot slabotnih?

Majka:

Bodem!

Damjan:

Devetero boš li snah rešila,
devetero snah, devet udovic?

Majka:

Bodem!

Damjan:

Maščevala slavo Jugovičev?

Majka:

Bodem!

Damjan (poklekne na spodnjo stopnico):

Me poznaš li, majka Jugovičev?

Majka (proži z viška roke k blagoslovu):

Ti si Damjan, jaz sem tvoja majka!

Damjan (vstaja preobražen):

Zdaj pa z Bogom ti, mladost, življenje,
pusti nade vseh mi dni srečnejših!
Z Bogom, dom moj, raj ti onemeli!

Z Bogom, majka, ti svetišče prava:
Prapor vijem trikrat na znamenje:
Tebi, Bože, da me ne ostaviš!
Tebi, narod, da mi ne pogineš!
Tebi, žena, da me ne preklinjaš!

Angelija:

Naj proklet bo,
kdor mi te ugrabi!

Majka:

Naj bo blažen, —
kdor za čast umira!

Angelija (v obupnem besu):
Čast in Slava, Carji in Prapori!
Vi okrutna, gluha vsa božanstva,
roda našega krvniki, móre,
vsikdar krvavé za vas oltarji.
Ni li dosti vam gomil vseh trupel,
ki na Kosovem za vas so padla,
da vas žéja še po mojih solzah?

Majka:

Blagor njim, ki jočejo za pravdo,
ker je njihovo nebes kraljestvo!

Damjan:

Čuj besede večnih nam obetov:
ločimo se, da nas Bog spet združi!

Angelija (kakor iz sebe, obupana, kažoč s
prstom na majko):

Glej jo! To nam smrti je kraljica,
ki zdaj z mečem kérubskim preséče
nit edino dragega življenja,
da navžije carskega se raja! —

Majka (zakrije z rokama lice, klekne v mese-
čini in se zatopi v molitev).

Damjan (objame Angelijo):

Še pred smrtjo me objemi, draga,
z vezjo sladko, z belimi rokami!

Angelija (v obupni omami):

Tele prsi tvoji so šatori!
Tele roke tvoji so prapori!
Tole brani, tole ljubi, — ščiti,
kajti Bog je živih, ne pa mrtvih!

Damjan (se ji hoče iztrgati):

Molči, draga, pri spasenju mojem!

Angelija (kakor zgoraj v skrajnem besnilu):

Ne, — ti nočeš — ti ne zapustiš me!
Glej, držim te kakor prikovana
s sladko spono, z belimi rokami!
Sekaj, bodi, trgaj me, — uniči!

Jaz ne dam ni Bogu na višavah
zveste, mlade najine ljubezni!

Damjan (obupno, molko, oko v oko):

Mar samo zato me ljubiš, žena?

Angelija (osupla):

Oj! Damjan moj!

Damjan (istotako):

Bi-li za ljubezen

znala i umreti?

Angelija (se zatopi v njegov pogled. Pre-
tiho):

Ali te zares nikoli

več ne vidim tu na zemlji?

Damjan:

Nikdar več! (Trenotek velikega molka.)

Angelija (pretiho, tajinstveno):

Daj bodalce!...

Damjan (ga potegne izza pasa in ji ga da.
Vedno tiho):

Tu je! — Zdaj pa

en poljub še — dolg — brezkraven — večni!

Angelija:

Kakor morje!

Damjan in Angelija (se privijeta, spojita v
strasten, ognjen kip življenja. Usta na ustih,
dokler bodalce polagoma ne zaide v Angelijino
srce).

Damjan (tiho):

Duša, bóde?

Angelija (umirajočim glasom):

Manj nego ljubezen! (S tihim golobjim
krikom pade polagoma na tla.)

Majka (začuje krik, se dvigne iz molitve):

Kdo zavpil je? — (Zagleda Angelijo na
tleh.)

Angelija! — snaha!... (Se zateče k
njej.)

Kaj si storil, oj gorje! — okrutnež!

Damjan (strahovit, objemajoč umirajočo Ange-
lijo):

Ona zdaj je moja! — vsa, vsa moja!
(Na daljnem obzorju zasije danica
jutranjica, svetla kakor solza.)

Majka (zagleda zvezdo, razkrili roke pozdrav-
ljajoč Angelijo z žalnim spominom zadnjega ve-
čera):

Baš pred zoro, glej, se svitaš
z istim plamom — z večno nado.
Oj, Danica-Jutranjica!

Angelija (jedva dihne):

Zvezde!... Zvezde!... Zvezde!...

(Umira.)

Damjan (obupan):

Ne še, ne še! Dušica, počakaj!

Z istim dihom s tabo bom izdihnil! (Se
kakor besen zgrudi nad njo).

Joj mi! — Mrtva! — Mrtva! —

Majka ((vzravvana vrh čardaka, z močnim gla-
som):

Oj, Damjane!

Damjan (se dvigne z mrtvega trupla kakor od
mrtvih):

Kdo me kliče?

Majka:

Angelija!

Damjan (ves preobražen, pogleda na mrtvo
ljubav):

Pojdem! (Se prikloni in poljubi mrtvo.)
Da mi jutri ta poljub povrneš! (Vstane
in se zagrne s plaščem. Gleda majko
z daljnim pogledom.)

Tam pod stolpom, kjer bršljan poganja,
tamkaj skrij zaklad moj umorjeni,
da zelenje večno mu objame
puste prage razdejane sreče! (Pohiti proti
vratom.)

Zdaj pa hitro, da jo zgoraj najdem!

Majka (skoro drhtečim glasom; vse življenje ji
je sedaj v strahovitih očeh):

Nočeš li objeti stare majke? —

Damjan (korakne, kakor da hoče k njej, ali
nekaž ga zaustavi in reče jej povdarno):

Jaz te zovem na Kosovo, majka,
da 'zročim ti prapor Jugovičev!

Majka (se vzravna, zopet je trdno nepremična,
usodna ko boginja smrti):

Spravi prapor! Pridem na Kosovo. (Dam-
jan izgine z zadnjo nočno senco. —
Zora zasine.)

Majka (Ostane kakor kip. Samo v žarečih očeh
in mramornem obrazu drhti odsev nadčloveške
borbe. Z rokama si potegne preko čela in se za-
gleda v mrtvo Angelijo):

Eno le življenje je imela,
dala ga ko jabolko je možu! (Zadrhti.)

Jaz pa?!... (Blodi ko ranjena zver po mrtvi kuli.)

Sin moj! — deca! — Jug moj stari!
Kje ste? — kje ste? — Ste li vsi poklani! (Širi roke proti vsemiru):

Čuješ, zora! — Čujete, nebesa?
Deco so poklali! — Meni! — Majki!
(Kakor da sluša daleki doziv.)

„Na Kosovo!“ — Prapori, tam vi ste, —
ti ponos moj in ti mrtvi zarod,
ki me tjakaj zavete v posete!

Pojdem! — Le pripravite škrlat mi!
— Carico naj venča vsoda smrti!
(Oddaljen šum iz globin, vsa zadrhti.)

Čujem glase! — Bog inoj! — to so
snahe!

Glasovi iz globin (vedno bliže):

Majka! — majka! —

Majka (gledajoč mrtvo Angelijo):

Srečna ti si, blede in pokojna! (Vrata na daljnem stolpu se odpirajo.)

Glasovi (vzklikajo čim nagleje, tem obupneje):

Jo nam, majka! — Kaj je? — Kaj budiš nas?

Majka:

Vsi valovi ob to čér drevijo!

(Se skloni nad mrtvo snaho in ji pokrije glavo ko Mati božja nad mrtvim Odršenikom. Z vseh strani hite snahe in otroci, plačoč in tožeč. Še en silen krik iz vseh grl in zastor hitro pada.)

Konec drugega speva.

AL. GRADNIK:

MOTIVI IZ BRD.

I.

Črešnje, črešnje!... Kdo je bolj rdeč,
ve al deklica, ki vas nabira?

Ej, za žejna usta marsiktera
bila bi izbira težka reč...

Od polti teh vaših rdečih lic,
meni se uživati zdi škoda.
Ali vsemu ista je usoda,
kar zarôdil je trpeči Bric.

Daleč je bogati nemški kraj...
Tam po hišah boš s ponudbo milo,
dekle, rdeče črešnje te nosilo
in boš samo tudi — na prodaj.

II.

Ko bele krone so v bleščeči rosi
cvetoče črešnje na zelenem bregu
in ko metulji na veselem begu,
so beli cveti, ki jih veter trosi.

O, kolika zdaj nada je in vera
na tisočere rdeče, sočne sade!
Nihče ne zmisli se, da vse razpade,
ko se iztegne roka, da pobira...

III.

Nedelja... Krčma... Pije se in pije...
Tobaka dimi in rebule duh...
Ko da je sleherni med nami gluh,
kar govori, kriči se, z roko bije.

„Kaj skrb je, kaj je žalost, kaj trpljenje?
Poglejte, ta-le čisti zlati sok
poslal nam je vsedobrotljivi Bog,
da je veselo naše nam življenje.“

Tako modruje kmet in si natoči...
Skrb, bol in trud so v hipu mu igračke...

A komaj bo domá spet v svoji koči,
naskočijo ga, kakor divje mačke.

OB KVARNERU.

Lep majnik je bil tisti čas. Res, da bi ga skoro ne opazil prvi hip, zakaj okolica letovišča je bila kamenita in peščena, zelenje borno, večjidel brinje in pritlikavo grmičje razne vrste, ki se je skrivalo in dolgočasilo med kamenjem. Toda majnik je bil v ozračju, v čistem, prozornem zraku, ki je bil nad morjem temno-modro, opojen, tako čudno vabeč, da je zažejalo človeka po nečem neznanem. Majnik in pomlad je bila v morju, v teh temno-modrih, včasih temno-zelenih valovih, v vzletu in lepetanju belih galebov, ki so se od hipa do hipa zasvetili v solncu in se nesli ob obali čez skale do otoka tam sredi in nato nazaj ali vstran ali naprej. In pa v letovišču samem je bil majnik, v veliki aleji ob morju, ki je tako tajinstveno šumela pod večer, na pinijah je bil, ki so drhtele v mesečini na skromnih vrtovih ob obrežju, šumel je v vejah velike, široke platane, ki je stala pred našim hotelom, ponosno in resno, kakor zatopljen v razglabljanje vsega tega čudovitega življenja, ki je priplulo čez morje sem in se razjeknilo v zdravem klicu čez pokrajino brez konca naprej.

Pravzaprav še ni bil začetek prave sezone, a že se nas je zbralo precejšnje število. Jaz sem bil prišel sam in tudi nisem nameraval iskati družbe; v hotelu pa sem se seznanil z malo rodbino, obstoječo iz postarne dame, vdove po precej visokem uradniku, njene hčere, osemnajstletnega, inteligentnega dekleta s finimi potezami v obrazu in krasnim profilom, ter deset- do dvajsetletnega sinčka, ki pa je bil vedno izredno tih in miren. Pokojni mož, oziroma oče, je služil na Dunaju nekje, a žena je bila domačinka, doma na Krasu, in vsi so govorili lepo in brez izjeme vedno po naše. Neprestano je bil v družbi te rodbine še mlad gospod, kakor se mi je predstavil — slušatelj prava na univerzi, ki je bil v daljnem sorodstvu z rodbino. Po gotovih znamenjih sem sklepal, da ga veže k družbi ljubezen do vdovine hčere; polagoma sem dognal, da ta ljubezen bržkone ni srečna. Obraz gospoda ni

izražal posebne duševnosti, vrhutega ga je neusmiljeno pačil pokvarjeni nos, ki je bil v mladosti nekoč po nesreči urezan in zdaj tako nelepo zaceljen, da je bilo videti, ako si gledal vanj, kakor da je zaokrenjen in da gleda s spodnjim delom obraza. Ko sem prvokrat govoril z njim, me je ves čas neznosno motila ta napaka; fant mi je postal strašno zoprni, in dasiravno nisem mogel trditi, da je morda omejen ali sploh duševno nevreden res inteligentne družbe, sem vendarle čutil čudno, instinktivno mržnjo do njega. Sicer se pa itak med nami ni razvila Bog ve kakšna družabna pristrčnost; obedovali smo pač skupaj, hodili sem in tja skupaj na izprehode in včasih zvečer smo se skupaj vozili po morju; to je bilo menda vse.

Gostov je bilo polagoma vedno več. Z zanimanjem in nekako čudno vznemirjeno radovednostjo smo pričakovali novih prišlecev; vsak tujec, ki se je pojavil v hotelu, je bil nekaj časa središče naših misli, razmotrivanj, radovednosti in vtisov. In vsa ta pisana mešanica ljudi, jezikov, navad in značajev je bila v resnici zelo zanimiva.

Sedeli smo na hotelski verandi in čakali obeda.

„Danes jih je prišlo mnogo na novo z jutranjim parnikom. Tudi en Rus je vmes,“ je izpregovorila vdova.

„Rus?“ sem se začudil.

„Rus, da, Rus,“ je potrdila hčerka. „Jaz sem ga že videla. Boste videli; saj pride gotovo na verando obedovat.“

„Ta-le je, pogledajte,“ je rekla tiho čez nekaj časa in pokazala z obrazom na visokega, a tankega, približno tridesetletnega človeka, ki se je usedel k mizi ob kraju verande, kjer še ni bilo nikogar. Sedel je tako, da sem mu videl ves obraz, kadar je gledal predse, in v profilu, kadar se je oziral čez morje, ki se je prelivalo pod verando tik do hotela. To je bil obraz, kakor sem jih videl pozneje še mnogo pri Rusih, ki zaidejo včasih v naše pokrajine. Nič posebnega, ne lep

in tudi ne posebno grd, čudno stisnjen, nekako stlačen in zgneten; vselej so me ti obrazi spomnili tatarskega tipa, in mislim, da ne brez vzroka. Gledal pa je ta Rus nekaj časa nenavadno brezbrizno, kakor da ga popolnoma nič ne zanima, kaj se vrši okrog njega, potem pa je nenadoma z izredno vnemo opazoval koga ali kak predmet. Toda to-le malo časa; naenkrat je zopet pozabil na zanimivost, zamislil se očitno sam v se in brodil brezbrizno okrog sebe s svojimi temnosivimi očmi.

Vse to sem pravzaprav natančno opazil šele pozneje, ko sem občeval z njim. Seznanil sem se pa z njim še tisti večer; take reči se dajo izvesti zelo lahko v letoviških hôtelih, in jaz sem vrhu vsega že pogrešal zanimive družbe. Bil je sam, kar me je zelo presenetilo, ker Rusi prihajajo navadno v letovišča v obsežnih družbah in nastopajo na izprehodih, vožnjah in sploh vedno v celih karavanah.

Razumela sva se dobro. Jaz sem se popolnoma izneveril svoji prejšnji družbi in se oklenil Rusa. Hodila sva skupaj na izprehode, vozila se zvečer po morju, obedovala skupaj in govorila sva veliko.

„Glejte, jaz imam zdaj nekaj časa rad te pokrajine, to vroče, puščobno kamenje, brez zelenja in življenja,“ je pripovedoval včasih, ko sva šla po slabi, peščeni stezi med golim kamenjem po hribu, ki se dviga takoj za letoviščem. „Rad jih imam; in to kamenje, in ta brezupna, siva kamenita polja imam rad, te bregove z brezizraznimi ostrimi stenami, ki strmijo v nebo, kakor da hočejo s stisnjenimi ustnicami povedati skrivnostno misel, ki leži v izmučenem, od bolesti otrplem srcu, in vedo, da je ne povedo nikdar. Počakal bom, da pride najhujša vročina, ko bo palilo solnce ta kamenita polja, te sivo-brezizrazne stene, ko bo žgalo zrak nad njimi, da bo trepetal ves razbeljen in suh in se bo hotel premakniti, pa se ne bo mogel. Takrat bom šel po teh krajih, čez razbeljeno polje kamenja in sivih čeri, pod tem suhim, razpaljenim zrakom... Glejte, lani sem bil tukaj tak čas in sem hodil tako, da sem bil bolan in sem moral oditi. Letos napravim isto, in še dalje časa, dokler zdržim...“

„To je maščevanje,“ sem rekel tiho.

„To je maščevanje,“ je pritrdil zamišljeno,

... In hudo je le to, da to maščevanje nikdar ne doseže cilja, potopi se v lastnem gnevu in se zaduši v onemogli jezi in brezupnem, brezmočnem sovraštvu do nedosežnega tirana.“

Šla sva tiho dalje. Rus se je ustavil.

„Potem bom postal nenadoma silno truden, vem. Poiskal bom sence in hladu in mirnih večerov in ne bom se ganil od tam cele mesece.“

Nekoč pri večerji sva opazovala oba rodbino, ki sem jo bil jaz zapustil ob prihodu Rusa. Vsi, vdova, hčerka in gospod pravnik so bili očitno zelo vznemirjeni, naravnost razburjeni; moralo se je med njimi zgoditi nekaj nenavadnega. Rus jih je gledal ves čas z napeto pozornostjo, naposled se je sklonil k meni in mi rekel zelo tiho:

„Vi se poznate s temi ljudmi? No, da; kajne, saj ta-le fant ni sin ali brat ali kaj takega?“

„Daljen sorodnik samo. Sicer se pa poznam zelo površno z njimi.“

„To dekle ima tak obraz, da je fant gotovo nesrečno zaljubljen vanj.“

Pogledal sem, čudeč se.

„Vi se čudite? Da, po njenem obrazu poznam, da fantova ljubezen ni srečna.“

Jaz sem premišljeval. Rus je vstal, gledal nekaj časa čez morje in se mi nato ozrl v obraz.

„Jaz pojdem zdaj gor v sobo za nekaj časa. Počakajte eno uro, potem pojdeva na morje; povedal bi vam zanimivo povest, pravo rusko.“

Noč je bila lepa, mesečna; mehka in čudovito polna. Ni bila to mesečina, ki zbudi v človeku tesnobno, čudno praznotno čustvo, ko se razmakne in razgubi vse, kar je v življenju vsebine, lepega in veselega, in ostane samo prazno srce, razorano in izsušeno, in strmé prestrašene oči v blede luč in ne vidijo ničesar drugega, kakor blede, brezupno praznoto brez mej. Ne; bila je mesečina, ki je polna, ki naplavi v srce polno lepih, opojnih čustev, da se zibljejo misli prešerno in preprezajo vse s pogumnimi, mladimi cestami. Zrak je bil čutiti gost, prelivaval se je v mesečini, in tam, kjer so se zgrinjale temačne, svetlo obrobljene sence z bledimi obrisi dreves, je bil kakor strjen.

SAMOBOR.

Stala sva z Rusom na molu. Brodar je odvezoval čoln in mrmral nekaj polglasno; Rus je gledal nemirno, nekako nestrpno, in se venomer oziral naokrog.

„Tam pojejo, na morju zunaj,“ je dejal tiho in pokazal z obrazom v smeri mimo svetilnika. „Pojdiva brž!“

Prisluhnil sem. Res so peli na morju nekje; čolnov se je več svetilo na osvetljenih valovih, zato se ni dalo jasno določiti, odkod petje. Peli so pridušeno, skoro polglasno, a ker je bilo vse tiho, se je čula pesem čudovito določno, skoro ostro. In vendar ne ostro; to so bili mehki, gladki glasovi, skoro drhteli so, dasi so bili pravzaprav mirni.

Čoln je polzel po vodi. Zamolklo je pošumevala voda pod udarci vesel, ki so se sledili v taktu, drugače je bilo tiho; samo od svetilnika sem se je včasih zatresel kratek, krhek smeh; tam je plul čoln z motnimi obrisi glav in velikih ženskih klobukov. Čoln, v katerem so peli, je bil še daleč zunaj na morju.

„Recite, naj zdaj vozi počasi,“ je rekel Rus in se naslonil udobno na sedežu.

Ozrl sem se mu v obraz. Mesečina ga je obličala; bil je videti zamišljen, bolj kakor navadno.

„Jaz sovražim pravzaprav besedo nesrečen,“ je izpregovoril nenadoma, „a ne pomaga nič: mi Rusi smo v resnici nesrečni ljudje. Kako mi živimo, le kako mi živimo!...“

Jaz sem molčal.

„Ali poznate vi Ruse, ruskega človeka?“ me je vprašal čez hip.

„Mislim, da. In rad jih imam.“

Nasmehnil se je nalahko.

„Nekoč mi je dejal nekdo,“ sem dodal takoj, „da pravzaprav v vas Rusih ni ničesar velikega, da ste vi vsi bolni.“

„To je bil gotovo Anglež.“

„Sicer ne, ampak Angleži so mu bili ideali.“

„No, to je razumljivo. Kar se tiče teh misli, v nas je mogoče res nekaj bolnega, toda tako... nekako nadnaravno bolnega. Mi smo v prvi vrsti in predvsem ljudje, ljudje, razumete, in nič drugega. Angleži, in tu po Evropi sploh, so ljudje — niso ljudje, temveč najprej vse različno, industriji, trgovci, uradniki in vse podobno; zarijejo se v svoje vsakdanje delo, žive zato, da si kopičijo denar in srečo. Mi prepustimo delo in srečo drugim, zagrizemo se v se, vsak v svojega človeka, in iščemo reči, na katere se drugi še ne spomnijo ne. Gospodariti in kopičiti imetje, tega mi ne znamo. Kar je te vrste ljudi pri nas, so tujci. Naši ljudje upravljajo imetje po evropskih vele mestih, upravljajo ga, kakor da je brez cene. Čakajte, ali ste bili že v Nizzi?“

„Ne še.“

„Škoda. Tam bi videli, kako gospodarijo Rusi! O, to so zanimive reči.“

Zopet sva molčala.

„In vendar imam jaz rad te naše ljudi. Raje imam te naše propadle bogataše, te izgubljene anarhiste in nihiliste, kakor vso Evropo solidnih trgovcev, kramarjev, ekonomov, nemških profesorjev in pametnih pedagogov. Mimogrede: Ali ste že opazili poglobitno razliko med nemško in rusko filozofijo?“

„Razložite!“

„Vsa naša filozofija je narurna, neposredna, čuvstvena, ne zaradi filozofije same, temveč zares zato, ker je treba razmišljati človeku. Pri Nemcih je vse izšolano, nad mero učeno sestavljanje in skladanje sestavov, igranje s pojmi, kakor bi vsak filozof pisal in predel za šolo, za poslušalce, in ne zato, ker odgovarja na vprašanje svoje nature. Nam je neposredno čuvstvo in neoglajena natura aksiom in vse. Nemci ljubijo svoj razum in verujejo v mreže, ki jim jih splete in razprede ta, kakor bi bile v naturi potrjene od vekov.“

Rus je postal nenadno navidezno utrujen. Čelo se mu je v mesečini lahko zasenčilo, od gub pač, ki so se bile zagreblje vanje.

„Ali ste se tu čudili naši revoluciji?“

„Nekateri so se pač tudi čudili.“

„Tudi to našo revolucijo imam rad. In ves ta brezupni, zagrizeni boj, to strahotno borbo na življenje in smrt, borbo brez upanja na zmago, in pravzaprav zelo brezmiselno borbo. Ali mislite, da smo se borili za svobodo samo?“

„Ne?“

„Ne, temveč zato, ker so oni, ker so tirani trdili, da nam ne dajo svobode. Iz maščevanja, ker smo čutili, da se nam smehljajo tam zgoraj, zaradi tiranov in njihovega smeha.“

„Prej ste mi obljubili povest,“ sem ga opomnil, ko je obmolknil za trenutek.

„Povest? A, da!“ In nato je molčal dolgo časa. Čoln, v katerem so peli, je stal mirno že ne več daleč od naju; videlo se je, kako ga zibljejo nalahko, zdajpazdaj se je blede zasvetil obraz v mesečini. Tudi najin čoln je obstal, Rus je strmel v mesec s široko razprtimi očmi, jaz pa sem skoro brez misli poslušal pesem.

Rus je molčal še vedno. In še vedno je strmel v mesec, na njegovem obrazu pa se ni dalo razbrati nič.

„Pusto je,“ je dejal naenkrat. „Pojdiva domov, tam bodo vsaj ljudje.“

„Ali imate vi radi lepe ljudi?“

Začudil sem se.

„Jaz jih imam včasih rad. Še več kakor rad; morda jih včasih sovražim. Ko sem bil še na univerzi, sem poznal dekleta — poslušajte, to je začetek povesti —“

„Poslušam, pripovedujte!“

„Sem poznal dekleta, na univerzi je bila, na naravoslovnem oddelku. Tak miren, čudovito mirno lep obraz, in oči take tihe, umirjene, čudno zasenčene. In tiha je bila in redkokdaj vesela. Toda bolna ni bila, to vem; nekaj drugega je bilo v njej, jaz nisem vedel kaj, do konca nisem vedel in še zdaj ne razumem. Rada sva se imela, celo leto in še dlje, — a pravzaprav se nisva imela rada nikoli. Jaz sem jo pač ljubil, tudi ona mi je govorila, da me ima rada, a vse to ni bila resnica. Zdaj vem, da ni bila resnica, in tudi sama mi je povedala to. Nekoč, ko sva hodila zvečer po vrtu njenega doma, ko je šel dež in je bilo vse megleno, mokro, neveselo in pusto, mi je povedala. Tako mirno je rekla, tiho in toplo. „Ti Fedja,“ je dejala, „jaz te nimam rada. Ne bodi hud, da sem ti lagala dosle; mislila sem, da te ljubim, pa ni bilo res. Danes čutim, da ni res, in da ni bilo res. Ti si bil tako dober in tako si me imel rad, pa sem mislila, da te imam tudi jaz. Ne bodi hud in žalosten, saj bova prijatelja še vedno in...“

Stisnila mi je roko in mi je gledala v oči. V njenih očeh pa so bile sence, jaz nisem mogel razbrati, kaj je za njimi.

Po tem sva hodila skupaj, kakor do tega večera. Jaz sem mnogo premišljeval ta čas, ljubil sem jo, kakor prej, ker nisem mogel drugače.

To je bilo pred revolucijo. Jaz sem zelo delal tisti viharji čas. Sestanek za sestankom, zborovanja, zarote, propaganda, štrajki, vse to je bilo naše delo, samo temu smo živeli, drugega ni bilo tiste čase za nas.

V njeni družbi sem videl od takrat zelo pogostoma mladega študenta. Zelo mladega, šele prvo leto je bil na univerzi. In tega človeka je ona ljubila, resnično ljubila, to sem spoznal kmalu. Jaz sem bil takrat zelo pobit, obupan in žalosten. Toda mislil sem navzlic temu zelo bistro, mirno in izredno hladno. Izprva sem se res čudil: ta študent je bil zelo neznan človek, tih in nekako zamišljen sam v se, do nikogar ni imel ne posebne naklonjenosti, ne mržnje. In izrednega ni bilo ničesar na njem. Samo nekaj; to pa je bilo bržkone vse. Vsa njegova zunanost, vedenje, življenje in predvsem pa obraz, vse je kazalo takšno harmonijo, takšno umirjeno lepoto, da sem videl še malokje kaj podobnega. Pravzaprav sem opazil vse to šele tekom zadnjih dni, ko sem na vsak način hotel vedeti, kaj je vzljubila na njem njena duša. Na prvi pogled se namreč vse to ni dalo opaziti; bila je to skrita, tiha lepota, ki ni obvladala prvi trenutek, — šele hip za hipom,

počasi, a s takšno močjo, da so vtisi ostali neizbrisljivi. Najbrže pa to niti lepota ni bila, temveč nekakšen čudovit, nadnaraven mir je bil nemara vpodobljen na tem obrazu. Mir, ki je bil čudno soroden tistim sencam, ki jih nisem mogel razumeti v njenih očeh.

Hodili smo zadnje dni mnogo skupaj. Vsi trije; jaz sem jo še vedno ljubil, a proč nisem mogel, a pravzaprav tudi želel nisem. Zavedal sem se, da bom moral prej ali slej pozabiti vse in da je vse brezupno, — da, to sem uvidel že davno čisto jasno, toda, Bog vedi kako; zdelo se mi je ves čas, da se bo vse završilo na izreden, usoden način in da meni ni treba storiti drugega, kakor da čakam. Morda je bilo to le onemoglo izgovarjanje slabotne, brezmočne volje, morda, jaz ne vem.

Njega nisem sovražil nikoli. Zakaj? On vendar ni ničesar kriv, ravno tako kakor ni kriva ona ali jaz. Pota nas vseh treh so šla nezavisno od našega prizadevanja, naših misli, vedla jih je natura, odkrito čustvo, in da so se križala v takem razmerju, to je stvar slepe matematike.

Potem so prišli tisti krvavi dnevi. Takrat, veste, ko se je dvignila vsa nezadovoljna Moskva . . . Jaz sem se besno vrgel v boj, in spominjam se, da sem bil tiste dni uverjen, da poginem na ulici, in tudi želel sem si tega. Bog vedi, zakaj sem natihem živel v nejasni zavesti, da se bom tisti trenutek, ko bom ležal v prahu in krvi, maščeval nad nekom, nad nekim nepoznanim, a zelo bližnjim, brezmejno močnim sovražnikom . . .

Bil sem v revolucionarnem odboru in izročeno mi je bilo poveljstvo nad barikado, ki je zapirala glavni prehod v predmestje. Vojaštvo je napadalo barikado vso noč, pa je ni moglo vzeti, vedno nove črne postave raztrganih delavcev in bledih študentov so izza barikad streljale na napadajoče. In rdeča zastava je vihrala uporno na vrhu, že stokrat morda prestreljena; mi vsi smo se čutili čudovito močne in varne, ko smo gledali črno cunjo, ki se je tresla pod salvami in trepetala vznemirjeno med ječanjem črnih ranjenec. Kakor da je v tem malem koščku platna izrečen in zbran ves naš upor, vsa naša trma in vsa naša moč . . .

Tudi onadva sta bila na moji barikadi. A šele od jutra dalje; prej sta bila pri sanitetnem oddelku, nosila sta z bojišča ranjence in jih prepeljavala in spravljala v predmestje. Ob jutranjem svitanju je pritisnilo vojaštvo z vso silo, salve so padale na gosto, da je neprestano prasketalo in treskalo po železnih zabojih barikad. Naši so ginili; instinktivno sem čutil, da je konec vsega

blizu. Takrat ni bilo več časa za ranjence; on je prijel puško, ki je padla iz rok zadetemu visokemu delavcu, naslonil se s prsmi na zaboj in streljal mirno. Pogledal sem ga parkrat, in dasiravno v brezoblični grozi, v topem čustvu sebeohranitve, nisem mislil ne na včeraj, ne na jutri in bi tisti hip gotovo ne bil vedel, kdo da je on, se mi je vendar ta obraz, ta mirni, brez groze v borbo zatopljeni izraz tako močno vtisnil v zavest, da ga vidim še zdaj kakor pred seboj. Tudi ona je prišla revolver v roke, a streljala gotovo ni. Sicer je pa nisem videl, ugledal sem jo šele, ko je on tiho zaječal, omahnil morda dva koraka nazaj, zavrtel se čudno in telebnil vznok brez življenja, na tla. Takrat sem jo ugledal; kriknila je pridušeno, tiščala revolver v roki in se sklanjala nad njim. A ni se vrgla nanj, dobro se spomnim tega, samo sklanjala se je nad njim. Dobro vem: jutranja svetloba je sijala na njen obraz, ki je bil čudno izpremenjen, groza je bila v njem, strahovita groza, in še več, vse več . . . Kakor da se ji je zgodilo nekaj takega, česar njena zavest sploh ne more sprejeti; strmela je nanj brez besed, brez ječanja . . . Nenadoma pa je kriknila s čudno vznemirjenim, očitajočim glasom: „To si ti? . . .“

Jaz sem planil takrat z barikade k njej. Tisti trenutek pa je ona nalahko zakrilila z desno roko, izpustila revolver in izginila nekam dol, globoko, globoko . . . Spominjam se samo njenega obraza, motno se belečega v modrikasto-vijolični jutranji luči, ki je hitel nekam dol, in kako je vse telo mirno obležalo na tleh, kakor temnikasta senca . . . Potem so se pokazali nad barikadami sivi obrazi vojakov in sive postave; posamezne temne postave so bežale okrog mene in za menoj . .

In to je bil konec. Upora je bilo konec in vsega; tisoč življenj je izkravelo na ulicah, trma je še živela in gnev in srd, a tirani so se smehljali in so ostali vladarji.“

„In onadva sta bila pač mrtva oba?“

„Seveda. Zagrebli so ju, kakor tisoč drugih . . . Veste, na kaj mislim, da se je ona spomnila tisti zadnji trenutek, ko je kriknila? Na njegovem obrazu ni bilo več tistega miru, groza je bila na njem in smrt . . . zato se je začudila . . .“

Molčala sva dolgo. V čolnu niso več peli, večer pa je bil tak, kakor prej, le mesečina je bila bolj blede in stene skal nad obrežjem so odsevale v svetlejši, le nalahko zasenčeni svetlobi.

„A pozneje vas niso zasledovali?“

„Ne, niso vedeli za me, in izdal me ni nihče. Vrh tega sem kmalu nato odpotoval; ko

sem se vrnil, so bili časi mirnejši, in moja preteklost je ostala grob.“

V hotelu sva sedela še dolgo v noč, gledala ljudi, dokler niso odšli po sobah, in se pogovarjala o navadnih rečeh.

Naslednji dan je bil oblačen, od jugozapada je pihal močen veter in podil čez nebo težke, vlažne oblake. Opoldne pri obedu se je razvedelo po hotelu, da je odpotovala nenadoma vdova s hčejo in sinom; na večer je odšel tudi pravnik. Neki natak je vedel povedati, da je prejšnji dan predpoldne slišal zelo razburjeno govorjenje in prerekanje v njihovih sobah, drugi je trdil, da se je pravnik hotel ustreliti in da je to preprečila vdova, ki je slučajno prišla v njegovo sobo usodni trenotek; govorice so se križale, gotovo je bilo to, da je bil vsega kriv pravnik. Rus je z zanimanjem poslušal vse to, a govorila ta dan nisva dosti.

Na večer, še pred mrakom sva hodila po poti ob morju. Oblaki so se že toliko zgostili in opojili, da so le s težavo še prelezli visoke grebene Velebita, ki se dviga v verigi ob obrežju in dosega s severnim delom ozadje letovišča.

„Čudim se, da ste si izbrali te kraje,“ sem ga vprašal medpotoma, „saj vendar tukaj ni izrednosti in nikakršnih posebnih lepot. To bi se dobilo v drugih krajih v nerazmerno bogatejši množini.“

„Meni dosle ugaja tu. Zdaj je tukaj še mirno, in ravno to rabim. Čez zimo sem bil doma; moje posestvo v Moskvi propada, treba bi bilo ostati tam in se poangležiti, pa se mi ni dalo. Čemu? Zame bo dovolj, za druge ne skrbim, ker sem sam.“

„Pa zakaj niste ostali bliže? Na Krimu imate lepo primorje.“

„Res, a veste, tisto je preblizu. Nas žene dlje; čim dlje, tem bolje, zato da potem planemo s tem večjo strastjo nazaj, kjer se nam smehlja domovina z bičem v roki...“

„Sicer pa odidem morda kmalu dalje,“ je dodal čez čas, „v Italijo morda, v Pariz, kamor že. In potem nemara domov, tam jim je bržkone že dolgčas po naši ljubezni. In po naših bombah,“ se je nasmehnil bolestno.

Drugi dan dopoldne je nenadoma planila burja iznad Velebita k morju. Zgodilo se je to s

čudovito naglico, kakor je v teh krajih navadno: pred pol ure je bilo še mirno, od zapada so se grmadili in basali oblaki čez gore, in deževalo je v presledkih, nato pa je planila burja po pobočju navzdol, planila tako hitro, kakor da jo je nekdo vrgel dol na morje. V kratkem času je bila že tako močna, da je bilo morje vse v penecih se valovih in je bilo videti kakor sneženo polje, ko so se prelivale pene vrh valov. Stemnilo se je in ohladnelo, kakor pod jesen.

Mojega Rusa se je nenadoma polastilo domotožje. Z vso močjo; hodila sva po drevoredu, on je neprestano pripovedoval o stepih, o zelenih poljih tam doma, o krasnih moskovskih vrtovih in trdil, da takih krajev ne zmore vsa Evropa. Jaz sem mu prigovarjal, da je vse to le pod vplivom mračnega dne, toda pomagalo ni nič. Naposled sva sedla v zatišju ob drevoredu na klop, Rus je gledal na temačno nebo, premišljeval venomer in pričel peti s prijetnim, nenavadno mehkim glasom:

„Ah, Moskva, Moskva, Moskva!
Zolotaja golova!
Ah, Moskva, Moskva, Moskva!
Zolotaja golova,
Bjelokamennaja...“

Ves se je vživil v petje. Pel je vedno glasneje in močneje, pozabil še name, na Italijo, Pariz, na vse, gledal je le Moskvo in pel z vso dušo:

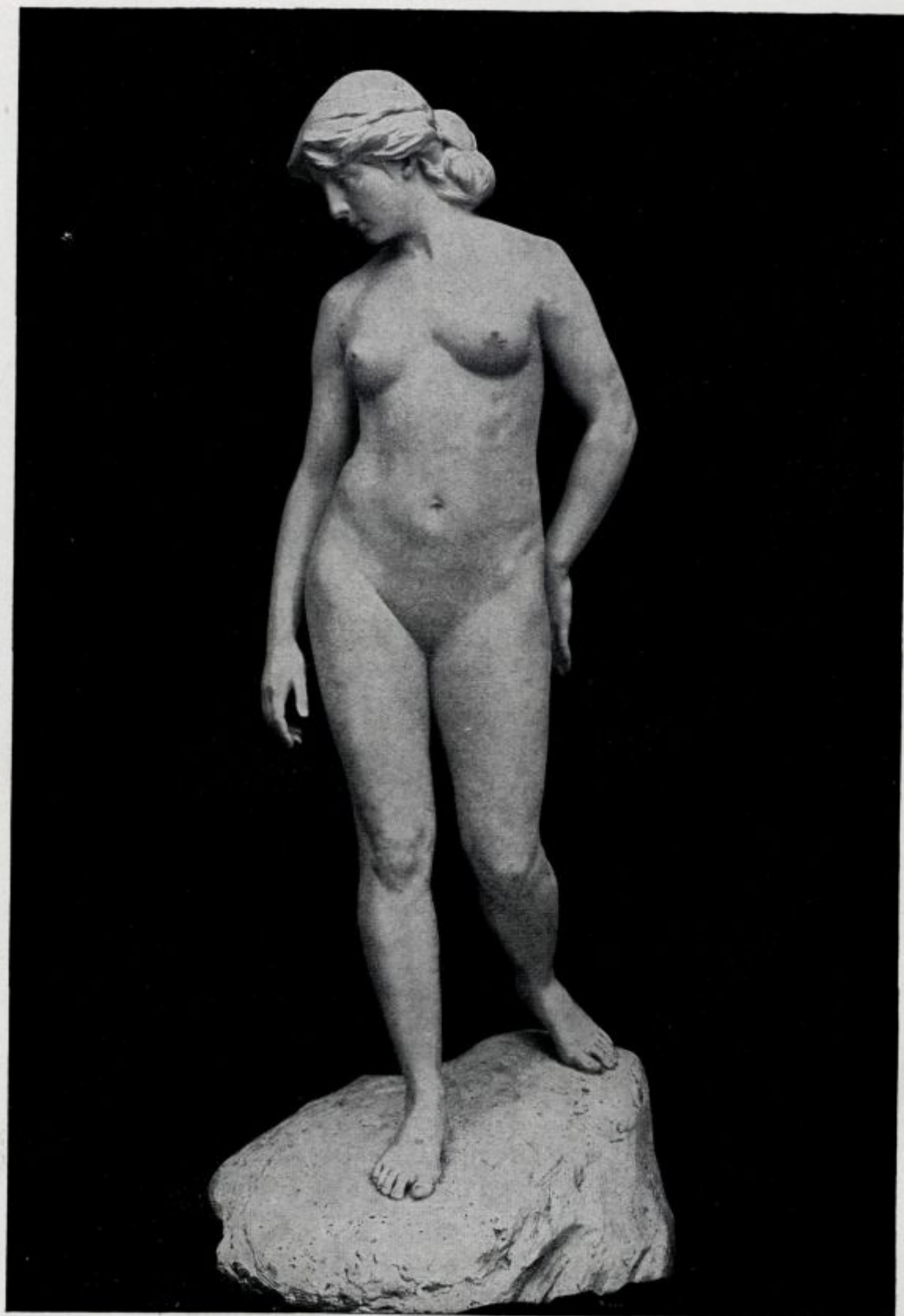
„V dali tebj, ja obezdolen
Moskva, rodimaja moja,
gdje bleščet v ljesu kolokolen
veličje russkova kraja! Ah Moskva...“

Jaz sem molčal in poslušal. Še ne boš imela miru, še ni konec upora, še niso padle zadnje barikade, matuška; pripravi se! Tvoji otroci so še žejni objemov in poljubov in ljubezni, pripravi bič, matuška...

„Čujte, jaz odpotujem jutri domov, domov, v Moskvo...“ je vzkliknil nakrat Rus in skočil s klopi. „Da, domov, domov...“

No, drugi dan je bilo toplo in solnce je sijalo. Vse je bilo spet kakor preje, majnik in pomlad in klic življenja v ozračju. V letovišču je bilo prijetno, na večer so prišli novi tujci, to pot Madžari. Rus ni odpotoval.

V. K.: MLADOST.

OSEMDESET LET OBRAZOVALNE UMETNOSTI NA SLOVENSKEM.

(Dalje).

Izven Lajerjeve šole stoji krajinar Anton Hayne, iz Kranja doma (rojen leta 1787, 17. januarja), profesor živinozdravilstva na Dunaju, kjer je 17. avgusta 1853 umrl kot ravnatelj c. kr. veterinarskega zavoda. Hayne, ki se je mnogo bavil z prirodoznanstvom,¹ je močno ljubil naravo ter jo v slikah snemal, kjer je le mogel. Z Dunaja je redno prihajal v svojo kranjsko domovino na počitnice in slikal. Njegove krajine, ki so za tisti čas nenavadno vestno po naravi posnete, kažejo lahkotno podajanje prozornega zraka in spretno naravno razsvetljavo. Zlasti se hvali način, kako je podal senco dreves. Rad pa je v svoje krajine vslikal stafažo, osebe ali živino, kakor je to tedaj bilo precej običajno. Hayne je dokaj izviren talent, vse kaj drugega, nego so Lajerjevi učenci, ki se naslanjajo na slike svojih vzorov, nikar pa da bi segli v naravo samo. V tem pogledu gre Hayneju precej spoštljivo mesto v vrsti domačih krajinarjev, pri čemer pa ni pozabiti, da je Hayne bil in ostal diletant. Eno Haynejevo krajino, pogled na Kranj, njegovo rodno mesto, hrani ljubljanski „Rudolfinum“.

Ostali neznatni slikarji in kiparji te dobe Batič, Bartl, Brodnik, Dolinar, Kavka, Kogovšek, Mikše, Alojzija Mar. Petrič itd. niso vplivali na razvoj umetnosti. Delali so pač vsak po svojih močeh, do posebne pomembnosti pa se ni priboril niti eden. Navzlic temu naj podam nekaj podrobnosti, ker utegnejo marsikoga zanimati iz tega ali onega vzroka.

Ivan Bartl, 1765. rojen v Trbižu, se je najprej učil risati in slikati pri svojem očetu Mateju Bartlu, ki je bil slikar in pozlatar.² Izpopolnil je svoje nauke v Gradcu in na Dunaju, pa se je že čez dve leti vrnil domov v Trbiž, kjer je odsle delal skupno s svojim očetom. 1798 se je naselil v Gornjem Beljaku. Kadar mu

je delo dopuščalo, je potoval po svoji koroški domovini in slikal njene naravne lepote. Posetil je tudi Tirolsko, Salcburško in Trst, kjer je bival dalj časa, cenjen kot dober slikar, ki je dobival mnogo naročil.

Josip Batič¹ (Battig, Batticz) se je leta 1820. rodil od ubogih slovenskih staršev v Gorici. Njegov oče je bil kovač in je hotel, naj se mali Josip izuči iste obrti. Toda že v tretjem razredu je znalo fantè tako čedno risati in slikati, da je zbujal pozornost svojih učiteljev. S štirinajstimi leti je mali samouk z veliko vnemo zasledoval italijanske umetnike, ki so tedaj v goriški stolni cerkvi popravljali Quaglijeve slike na presno, spenjal se je za njimi po odru in snemal slike kralja Davida in sv. Cecilije, ki so na cerkvenem stropu nad orglami. Te posnetke je poklonil svojemu prijatelju Vinku Katinelliju, ki ga je, spoznavši njegovo nenavadno nadarjenost, priporočil veščaku, goriškemu slikarju Josipu Tomincu. Tominc je nadobudnega mladeniča vzel v Trst, kjer ga je poučeval v svoji umetnosti, dokler ni dozorel za nauk na akademiji. Po posredovanju Katinellija so Batiča s podporo goriškega nadškofa in barona Weidmannsdorfa poslali v Benetke na tamošnjo akademijo umetnosti. Batič je tako dobro napredoval, da je že 1838 ob prihodu cesarja Ferdinanda I. v javni izlozbi za svoje lepo delo „Odgoja Amorjeva“ (risba s črno kredo) prejel častno pohvalno priznanje. — V Benetkah je živel 9 let. 1845. se je le-tam seznanil s poljskim knezom Romanom Sanguskom, ki ga je odvedel v Volhinijo na svoje posestvo Slavuto, da bi mu poučeval hčer v risanju in slikanju in da okraši s slikami ondotno cerkev. Na Poljskem je Batič ostal 5 let. 1850. pa se je vrnil v Benetke, kjer je 1852. v svoji najboljši dobi nanagloma umrl. Za goriško stolno cerkev je naslikal štiri lepe slike na platnu, sv. Jožefa,

¹ Glej Strahl, I. c. p. 52.² Prim. Kukuljevič, I. c. I. p. 19.¹ Glej Kukuljevič, I. p. 22.

sv. Petra, sv. Vuka in Marijino venčanje. Slikal pa ni samo svetih podob, marveč kaj rad tudi prizore iz poljskega in ruskega življenja, med drugim tudi lepo sliko poljske krajine v zimskem času z dvojico Poljakov, potujočih v največji burji in snegu.

Matej Brodnik, (roj. 1814., umrl v Zagrebu 31. marca 1845),¹ je slikal izvečine le pobožne slike za cerkve in sicer v olju ali na presno. Več let je živel tudi v Karlovcu in v Zagrebu.

Dolinar (Dolliner) Štefan iz Škofje Loke² (* 1784) se je za slikarja izučil na Dunaju, kjer je tudi največ živel. Ena njegova slika se nahaja v cesarski zbirki v Belvederu in kaže Jožefa, ko tolmači sanje. Spodaj je podpis: Dolliner 1838. Delal je tudi za mnoge privatne osebe ter svoje slike razstavljal po več mestih. Tako so bile l. 1841. v Pešti razstavljene te-le njegove slike: Preprosta kmetjska soba; druga kmetjska soba; pogled na neko cerkev; sv. Petra vodi angel iz temnice; puščavnik. Dolinar se je držal načina nemških slikarjev in je najraje slikal prizore iz kmetjskega življenja.

Gašpar Goetzel,³ rodom iz Kranja, je slikal dosti živahno, pa premalo krepko.

Za Brežice je napravil dovolj lepo oltarno sliko sv. Antona. Za Samobor podobo sv. Valentina v oblakih med angeli.

Kavka Miha⁴ se je od preprostih staršev rodil v Ihanu. Baron Erberg, znani ljubitelj umetnosti, ga je, spoznavši njegovo nadarjenost, poslal na Dunaj, da bi se na tamošnji cesarski akademiji izučil. Zdi se pa, da Kavka zaradi pomanjkanja temeljnih nauk ni znatno napredoval. V Erbergovi zbirki v Dolu so bile tri Kavkove slike: Jezus, ki ga angeli drže nad grobom (iz l. 1840.), z živahnimi barvami slikana Madona in rimska Caritas, posneta po neki nizozemski sliki.

Kuvašek (Kvašek) Josip,⁵ slikar, je krog l. 1824 v Gradcu. Njegove slike so točno in verno po naravi delane in se zlasti odlikujejo z

dobro perspektivo. Kuvašek je tudi pisal o umetnosti. Seveda nemški („Jos. Kuwanegs vollständiger Unterricht zum Landschaftszeichnen“ in „Studien nach der Natur. 6 Hefte Folio“), in pa „Vordergründe und Staffagen zum Landschaftszeichnen“ in „Studien nach der Natur. 6 Hefte quer 4.“)

Kuvašek Karel, ki je 1846. l. živel v Parizu, kjer je razstavil dva morska prizora in pod naslovom „Souvenir d' Amerique“ neki ameriški prizor, je najbrž njegov sin. Krog leta 1860. je živel v Ljubnem na Štajerskem.

Mikše Jakob iz Cerknice, se je slikarstva najprej učil pri svojem očetu, potem je posecal risarsko šolo v Ljubljani, končno pa se je nekaj časa učil pri Lajerju v Kranju. Izvežbal se je tudi za rezbarja, izvečine se je učil sam, in je napravil mnogo oltarjev, tabernakljev, kipov itd. za cerkve po Kranjski in po istrskem in hrvatskem primorju. Njegove oljnate slike so bile živahne. Seveda je tudi sam poslikaval svoje kipe svetnikov in govorilo se je,¹ da so njegove barve, zlasti bela, nenavadno stalne in se izlepa ne oprase niti ne izgube svojega bleska. Najznamenitejša njegova rezbarska dela so trije oltari farne cerkve Sv. Lovrenca ob Temenici, ki jo je okrasil s petorico kipov. Oltar sv. Krsta v Bevkah, veliki oltar na Fužini na Hrvatskem, več oltarjev v Grižanah na Hrvatskem, ki so okrašeni s slikami in kipi. — Mikše je torej bil v prvi vrsti rezbar in podobar, v drugi vrsti še-le slikar, v vseh strokah pa pravzaprav samouk.

Frater Oton, rodom iz Novega Mesta, je krog 1825. kot misijonar odšel v Ameriko. Krog 1860. je živel v Cincinnatiju in slikal. Ko je bil še doma, je napravil nekaj podob za kranjske samostane. (Kukuljevič, IV. 328).

Petrič Alojzija Marija, slikarica in prednica ljubljanskega nunskega samostana (roj. 1807. v Ljubljani, umrla istotam 1858.) je za nunski samostan in za svoje prijateljice naslikala marsikatero čedno stvar. Svoji samostanski tovarišici Jozefi Strusovi je pomagala pri slikanju velike oltarne podobe Marijinega venčanja za glavni oltar uršulinske cerkve ljubljanske. (Kukuljevič, IV. 340).

(Dalje).

*) Glej Kukuljevič, IV. 312.

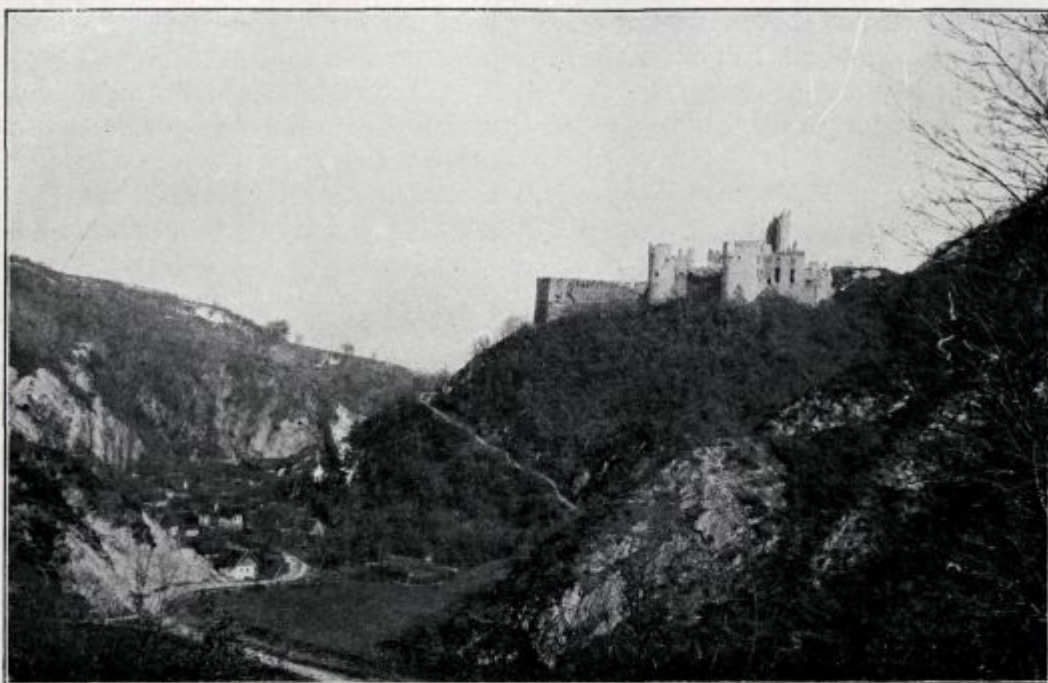
¹ Prim. Kukuljevič: Slovník umjetnikah jugoslaven-skih I, p. 43.

² Glej: Kukuljevič, I. p. 73.

³ Prim. Kukuljevič, I. 104.

⁴ Glej Kukuljevič, II. 154.

⁵ Prim. Kukuljevič III. p. 212.

POD STARIM GRADOM V SAMOBORU.

MARICA:

ZAVOLJO LJUBEZNI.

Sredi noči je sanjala Nada, da je šel preko samostanskega vrta pogreb. Štirje so nesli črno krsto in stopali trdo po kamenitem tlaku, da je odmevalo ob zidovju.

„Miserere! Miserere!“ ... je stokala mrtvaška pesem. Za krsto pa je stopala sestra Ksaverija. Globoko je klonila glavo, da so padale solze iz lepih oči naravnost na mrzli kamen.

Nada sedi na samotni klopici sredi vrta in gleda za pogrebom.

„Kdo je umrl sestri Ksaveriji?“ se vprašuje. „Nikogar nima tukaj; tuja je v samostanu kakor jaz. Pa gre za pogrebom in joka, kakor jaz nekoč, ko mi je umrla mati.“

Vstane in gre za procesijo. Stopi k sestri Ksaveriji in jo prime rahlo za lepo roko.

„Častita sestra, kdo je umrl?“

Sestra se ozre plašno v Nado.

„Ne vprašuj! Ne smeš vedeti! nikdo ne sme vedeti!“

In zaihti na glas ...

Takrat pa se je Nada zbudila. Zopet zaihti pridušeno.

Skozi okna sije luna v veliko spalnico. V dolgih vrstah stoje ob stenah bele postelje z odprtimi platnenimi pokrovi. Zdi se v mesečini, kakor procesija duhov v belih haljah.

Nada se ozira plašno po beli procesiji. Dekleta spijo. Čuje se rahlo dihanje in tu in tam se izvije kateri globok vzdih sredi Bog ve kakih sanj. Strah jo je. Spomni se svojih sanj in potegne odejo čez oči. V istem hipu pa zopet zaihti. In zazdelo se je Nadi, da sliši rahlo, čisto rahlo šepetanje. Od one strani prihaja, kjer je celica sestre Ksaverije.

„Sestra joka,“ pomisli Nada. „Bog ve, čemu joka? In vedno je žalostna. Še nikoli nisem videla smeha na njenem obrazu. Škoda za tiste lepe oči, da so vedno solzne! Toliko žalosti je v njih, kakor bi še nikoli v življenju ne videle veselega trenutka.“

Nadina duša je bila polna sočutja. Vstala je prav tiho in stopila k celici. Pokukala je na oglu skozi špranjico, a v celici je bila tema. Le ozek lunin žarek je plaval na sestrinem obrazu. Bilo je, kakor bi tekla po bledem licu srebrna solza. Nada je vzdrhtela.

Sestra Ksaverija je ležala vznak na postelji. Njene oči so se svetile v solzah in ustnice so se pregibale v tihem šepetanju.

„Moli,“ je pomislila Nada in poslušala.

Nenadoma zavzdihne globoko in zakliče šepetaje: „Miran!“

Nada si ni upala dihati. Kakor duh je stala ob celici. Postala je radovedna in nestrpno je čakala, da bi sestra zopet govorila. Oči so se ji privadile temi in natanko je videla njen obraz. Lep ovalast je bil ta obraz, a bled in otožen. In boleštna poteza krog srčastih ustnic mu je dajala izraz trpljenja.

„Miran, o Miran! Čemu se je tako zgodilo? Čemu se je končalo? O Bog, ki si videl mojo ljubezen, ki si videl vso mojo bodočnost, polno trpljenja in solza, kako da nisi imel usmiljenja takrat? Trd si bil in se nisi usmilil pred sabo v prahu ihteče... Kam so šle moje molitve? In toliko zaupanja v Tebe je bilo v njih in toliko vere! Nikoli nisem molila tako zaupno, nikoli nisem imela tolike vere. In Ti me nisi uslišal!... Si mar celo Ti, o Bog, dvomil nad mojo ljubeznijo?... Kako, da se Ti ni usmilil vsaj on, če Ti že moje molitve ni bilo mar?... Njegova mladost, njegovo srce, polno ljubezni?... Nič usmiljenja ni bilo in nič milosti... Miran! Pridi, da te vidim še enkrat. Pridi, če živi še tvoja duša, in daj mi tolažbe! Pridi in privedi smrt, da bo končana bol, ki grize mojo dušo z divjim poželjenjem in pije s pohotnimi usti kri iz razgrizenih ran, da stoka po usmiljenju... Zakaj te ni? Ni življenja onstran smrti? Je bilo takrat vse končano, vse, na veke? Torej te ne vidim nikoli več? Tudi tam ne?... Ni mogoče... Bog! to ni mogoče...“

Pokrila si je obraz z rokama in zaihtela. Bolestno se je izvil pridušen vzdih iz poljočih prsi, zatrepetal ob nemih stenah in se izgubil v noč...

Nadi je bilo, kakor da sanja še vedno. V prsih ji je drhtelo in trepetala je po celem životu. Tiho je šla v svojo posteljo, a zaspati ni mogla dolgo. Begale so ji misli in se podile vse vprek v neredu skozi vročo glavo.

Proti jutru je zaspala. In zopet je sanjala o pogrebu, črni krsti in sestri Ksaveriji. Tokrat pa stopi k njej in ji reče: „Častita sestra, kaj ne, gospod Miran je umrl?“

„Umrl, ker ni bilo usmiljenja pri Bogu...“ zaihti sestra Ksaverija in Nada se prebudi, ker je nekdo klical.

Po spalnici je hodila sestra Lujiza in molila na glas jutranje molitve. Dekleta so vstajala, odpirala polagoma zaspane oči in mrmrala z zaspanimi glasovi molitve za sestro. Ko so vse vstale in odprle oči, je odšla sestra v drugo spalnico buditi.

Nadi se to jutro ni ljubilo vstati. Ko je sestra Lujiza odšla, je zopet zaprla oči in vdala se je vnovič onemoglosti spanja, ki je težko in tesno legla nanjo. Še malo bi zadremala. Zdaj-le bi si še malo odpočila, je pomislila in ni se brigala za druge, ki so hitele postiljati svoje šumeče postelje.

Ker se le ni hotela prebuditi, je stopila k njej Milojka, prišla jo z obema rokama za glavo in stresla, da so ji zašklepetali beli zobje.

„No, pusti me vendar!“ je nevoljno zavzdihnila Nada. Odprla je oči in zagledala Milojko. „Ah ti si, Milojka? Ker si ti, pa vstanem.“

V hipu se je spomnila, da ji mora pripovedovati, kar je zvedela to noč. Skrivnost teži v duši. Milojka se ji je zvonko nasmejala in jo poljubila na rožnati ustni.

„Vidiš, vidiš, kako me sluša! Ali me imaš kaj rada, Nada?“

„No, seveda te imam, sicer bi ne vstala. Veš, nekaj ti imam povedati, nekaj — nekaj strašnega.“

Milojka se je še bolj nasmejala Nadinim skrivnostnim besedam.

„Tako strašno pa menda ne bo. Morda sanje? Ej, Nada, kaj bi sanje! Sanje so lažnive. A jaz bi hotela včas, da bi bile resnične. Nocoj na primer sem sanjala tako lepe in tako sladke sanje, da še sedaj čutim, kako sladko mi je drhtelo tam doli okrog srca. Čakaj, ti že povem. Zdaj-le hitro, Nada, sestra Lujiza gre že zopet!“

Nada je skočila iz postelje, v hipu jo je minila vsa onemoglost. Samo v prsih je čutila nekaj čudnega, neprijetnega. Bilo ji je, kakor človeku, ki je pogledal ob nepravem trenutku v prepovedano skrivnost. Zdelo se ji je greh. A vedela je, da se tega greha ne bo izpovedala nikoli.

* * *

Na samostanskem vrtu je cvetelo drevje in na gredah so se budili prvi cvetovi. Pomlad v samotni, tako sentimentalna pomlad. Cvetje brez ljubezni.

Sestra Ksaverija je stopala med gredami in njene solzne oči so poljubljale mlado cvetje in

njeni vzdihli so pozdravljali slavca, ki je ihtel v grmu svojo tožno pesem. Doli z neba pa se je smejalo solnce, kakor bi videlo le veselje in smeh tukaj spodaj in ne žalosti in bolesi, ki se izprehaja med mladimi gredami. Še nagajivo se je ozrlo sestri v blede obraz, kakor bi jo hotelo podražiti: „Ti ni mar veselje in smeh, da nosiš solze v očeh, vzdihne v prsih? Kaj bi žalovala sredi cvetja in trosila svoje solze na mlado življenje, poljoče v razkošnosti... Kaj bi premišljevala o strtih nadah in upih, o uničeni sreči in grobovih tukaj sredi sladkega dehtenja! Tukaj ni prostora za take misli. Za ljubezen in srečo je sredi cvetja! Za veselje je, za vriskanje in smeh.“

Razumela je to očitje in zbolelo jo je, da je morala sesti. Na samotno klop je sedla in se zamislila.

„Res, tukaj ni zame. Stran bi morala, daleč stran. Kam? Po vsej deželi je pomlad, povsod je cvetje. In petje in smeh? Morda... Kam?... Med grobove... Da, smrt!“

Zaželela si je naenkrat smrti. Sredi pomladi si je je zaželela.

„Bil bi konec, našla bi mir“, je šepetala in se zazrla v daljavo, tja preko samostanskega obzidja in preko mladega gozda, naravnost v sivi oblaček, ki je jezdil brezskrbno in jaderno mimo žarečega solnca. V istem hipu, ki je švignil mimo, je bil ves ožarjen, kakor bi se mu vnel sivi, razcefrani plašč in zagorel v tisoč plamenih. Potem pa je hitel naprej svojo pot in se ni niti ozrl, kakor bi mu ne bilo prav nič žal žarnih plamenov, ki so nenadoma padli od njega, da je bil zopet siv in temen kakor prej. A kaj mu bo žal! Vrne se. Morda se vrne že jutri, morda pojutrišnjem. Malo si ogleda svet, pa se vrne...

„Taka je bila moja mladost,“ je pomislila sestra Ksaverija.

„Samo za hip je švignila mimo solnca, da je bila ožarjena, kakor bi zagorela v tisoč plamenih, potem pa je odhitela in solnce in njegovi plameni in jasna zarja in cvetje in petje, vse je ostalo za njo. Siv in temen je bil potem razcefrani plašč moje mladosti, ki je jadrjala naprej v trpljenje in bolešt. Daleč za njo pa je ostalo solnce. — Jo je li mar spoznalo danes? Čemu se ji roga? Čemu očita moji razplakani mladosti, da je zašla med cvetje in njegove žarke?“

Mimo je prišla sestra Lavrencija. Pogledala jo je zaničljivo in postrani, da je povsila lepe solzne oči.

Kakor nelep misel, je bil ta pogled in vsesal se ji je v dušo, da jo je zaskelilo.

In sestra Lavrencija jo je nagovorila strupeno: „No, sestra Ksaverija, sanjate o sladki preteklosti in jokate nad grenko sedanostjo?“

Nič ni odgovorila sestra Ksaverija. Kakor je sklonila glavo in povsila oči ob hudobnem pogledu, tako je ostala. Bilo ji je, kakor da so ji padle trde besede naravnost na glavo, da jo je udaril strupeni pogled naravnost na oči, in ne more povzdigniti glave in ne odpreti oči.

Sestra Lavrencija pa je govorila dalje: „Nevarne so take sanje in škodljive take solze. Pravzaprav pa se tudi v tem kraju ne spodobijo. Kdor obleče to-le črno obleko in priseže za temi-le samostanskimi vrati, za tega ni več preteklosti in nad sedanostjo ne sme tožiti.“

„Ni prav, ne, da sem prišla med vas. Vidim, izgrešila sem pot in nazaj ne morem več. Menila sem pač, da najdem med vami toliko ljubezni, da mi bo nadomestila mojo izgubljeno; menila sem, da najdem za tem tihim in temnim zidovjem mir, kakoršen nas čaka v grobu; menila sem, da najdem pozabljenje, ko se zapro za mano vrata življenja, da najde moja duša tolažbe in zadoščenja. Nič: Ni ljubezni, ne miru, ne pozabljenja in ne tolažbe. Ničesar ni razen neskončno zaničevanje in večno pekoča bol...“

Zaničujete me radi moje preteklosti, ki je videla lepe solne dni. Čemu me zaničujete radi nje? Tako zaničujejo ljudje, ki so nevoščljivi. In kakor ste nevoščljivi moji nekdanji sreči, tako mi privoščite iz vse duše nje neskončno izgubo. Vidim vaše misli, ker jih kažejo pogledi jasno in natančno zapisane. Vidim škodoželjnost, ki sika iz strupenih besed, ki mi jih mečete v obraz. A jaz sem pričakovala od vas ljubezni in tolažbe. Pri vas je ni. In kolikor ste mi še dale ljubeznivih pogledov in tolažljivih besed, še v tistih je bila hinavščina. Vem, ne smela bi povedati, kakor mislim, a vaša obsodba nad mano je že davno sklenjena, zato mi ni mar, če me še posebej obsodite. Obsodite me, a obsodite še zraven Boga, ki je hotel tako! Če je vse po njegovi volji, obsojajte še njega, če obsojate mene.“

Pri zadnjih besedah je vstala in odšla. Sestra Lavrencija pa je vrgla za njo strupen pogled in siknila:

„Še Boga obdolžuje, ta grešnica!“

Sestra Ksaverija je šla skozi vrt v samostansko kapelo. Naravnost pred podobo Križanega je stopila. Bilo ji je, kakor da ga mora prositi

odpuščanja, ker se je predrznila izgovoriti, kar jo je peklo v duši. Pokleknila je na kamenito stopnico. Ozrla se je Trpečemu naravnost v rumeni, s krvjo oškropljeni obraz. Rada bi mu videla v oči, a mrtve trepalnice so padle preko njih tako težko in trudno, kakor bi se ne hotele odpreti nikoli več. A ko bi mogla pogledati v Njegove oči, bi morda videla v njih neskončno usmiljenje, da bi njena duša ne dvomila več. Tako pa se ji pač ne odprejo nikoli.

„Tako so se zaprle Miranove oči, na veke so se zaprle. Padle so preko njih trepalnice, ko bi oči še tako rade gledale v srečo — padle so in moj poljub jih ni več vzdramil. Zaman so bili klici, zaman solze, moje nebo se je zaklenilo na veke...“

Pogled ji je obstal na bledih ustnicah Križanega. Bolestna poteza je začrtana preko njih in v tej potezi je pomilovanje: „Odpusti jim, Oče, ker ne vedo, kaj delajo!“

Sestra Ksaverija je razumela.

„Velik si bil, o Kristus, bil si v resnici Bog!“

Postalo ji je lahko v duši, kakor bi padlo trpljenje od nje. Vstala je in šla. Nenadoma, sredi kapele, se je vrnila, kakor bi še nekaj pozabila.

„Umrli si zavoľo ljubezni, o Bog. Tudi Miran je umrl zavoľo nje.“

Potem je šla. Na pragu je srečala sestro Lavrencijo. Kakor navadno, je švignil iz njenih oči zaničljiv pogled in udaril sestro Ksaverijo naravnost v obraz.

(Dalje.)

A. FUNTEK:

UGASLE ZVEZDE.

Z zvezdami svod nebá je posejan,
da vse miglja, ko se oziram nanje.
In vsak ta velesvet tako daljan,
da ne dosežejo ga niti sanje!

Ti prameni, ki gledam jih nocoj,
že mnogo let so bili sem na poti.
Že, ko je bil začetek zemski moj,
hiteli morda zemlji so naproti.

A morda niti več ni teh zvezdá,
ki žarki njih goré na daljnem tiru.
Ugasnila je morda ta in ta,
pogreznila za vselej se v vsemiru...

In vendar še nebo od njih žari! —
Tako na nebu dóbe mi nekdanje
tlé zvezde, ki jih davno, davno ni...
In ne dosežejo jih niti sanje.

SELIM:

KAM GREŠ?

Kam greš, oj mladost ti moja
kakor solnce za goró?
Temna je večerna zarja
in neskončna noč za njó.

A jaz pojdem na plesišče
in mladost krasná z menoj,
polko godci zaigrajo,
hej, kak plesal bom s teboj!

Oj mladost, nevesta moja,
nikdar te ne zapustim —
ali, ah, na trudnem srcu
hladno le starost držim.

DOSITEJ OBRADOVIĆ

PROSVETITELJ SRBSKEGA NARODA.

OB STOLETNICI NJEGOVE SMRTI († 1811).

Tu leže njegove srbske kosti. Ljubil je svoj „rod.“ Ta napis čitaš na nadgrobni plošči Dositeja Obradovića ob saborni cerkvi v Belgradu. Napravil si je bil sam ta originalni in veleznačilni napis. Poskrbel je za svoj spomin pa še veliko bolj z ostalimi svojimi besedami in čini, ki so vsi merili na dobrobit srbskega naroda.

Umril je Dositej pač na srbski zemlji, prvi minister prosvete (izza 1807) v pravkar osvobojeni Srbiji, a večino svojega življenja je prebil izven meja srbskega pravoslavnega sveta. Rodil se je (menda l. 1742.) v Čakovu v Banatu na južnem Ogrskem iz obrtniške hiše; kot dečko je prišel v samostan Hopovo v dolnji Slavoniji, prekrizal Hrvatsko, Dalmacijo in se tikal grškega sveta (Krš, Sv. Gora = Atos, Smirna), deloma kot učitelj male dece, deloma kot učenec grško-bizantinske učenosti. Videl je Trst, bival na Dunaju, pa v Halle in Lipskem, potoval po Francoskem in Angleškem, po baltskih provincijah in se vrnil na Dunaj — takrat, ko je naš Marko Pohlin predel mreže svojega kranjskega besedišča. Učitelj srbske mladeži v Trstu je bil, ko je Črni Juri dvignil srbski barjak proti Turku, a ko je Srbija bila svobodna, je Dositej zahrepenel po njej in potoval preko Kranjske in Hrvatske pred Belgrad in v Belgrad, kjer je postal „popečitelj“ srbske prosvete.

Faktično pa je bil srbski „dušobrižnik“ ves čas svojega delavnega življenja. Vse takratno bogastvo zapadne kulture, ki ga je spoznal na Dunaju, zlasti pa v Nemčiji, je sprejel v svojo dušo in ga želel prenesti v prosto pravoslavno srbsko dušo. Zavzel ga je racionalizem nemške filozofije, zavzela ga je prosvetljena misija cesarja Jožefa II. Usodne predsodke v mišljenju in naziranju svojega naroda je želel izkoreniniti in zaploditi v njem kali razumnosti. V svojih spisih, zlasti v svoji klasični avtobiografiji („Život i priključenja“,

1783) je z drastičnimi opisi konkretnih slučajev žigosal činitelje, ki so podpirali ono zaostalost naroda, zlasti samostane. Pravoslavna cerkev je od pamtiveka obilovala samostanov (monastirov); Sveta Gora in Fruška Gora sta dobroznani čuvateljici srbskih menihov (kaludjerov). Dositej sam je kot 13-leten dečko prišel v samostan Hopovo v Slavoniji, a samostan se mu je razkril ne kot bivališče svetosti, ampak kot čuvališče komodnega, čisto posvetnega in nekoristnega življenja. In pobegnil je iz njega ter odsle za glavno tarčo svojih napadov imel svetle zidine monastirske.

Kot jožefinec ostre vrste ni poveličeval edino zvečivavne pravoslavne vere. Drobne dogmatične razlike mu niso bile bistvo verstva. Vso težo je marveč polagal na etiko in socialne potrebe („Etika“. „Basne“).

Pravoslavje srbskega naroda kot njega historična religija je bilo v tesni zvezi z jezikom pravoslavnega cerkvenega življenja. Bila je to stara slovenščina, izpremešana z rusicizmi. Ta stara pravoslavna literatura je bila večinoma cerkvenega, retorskega in sholastično-filozofskega značaja. „Življenja svetnikov“ in pridige cerkvenih očakov so igrale važno ulogo. Mladi, silno ukaželjni Dimitrij — to je bilo njegovo prvotno ime, Dositej se je nazval v samostanu — je zlasti v samostanu Hopovu z naslado čital stara „Žitja“; tako so ga ogrela, da je hotel postati enak onim starodavnim božjim ugodnikom, ki so v pečinah samotarili in služili Bogu ali v puščavah mučili svoje telo. Toda pozneje ni le spoznal smešnosti takega „bogoslužja“, ampak se tudi uveril, da taka literatura ne more prodreti dosti globoko med narod in mu torej ne koristiti. Že nje jezik in učena dikcija sta preprostim, v temini predsodkov živečim slojem bila ovira. Zato je Dositej začel pisati ne v 1000 let stari in pohabljeni

„slavosrbščini“, ampak v živem jeziku naroda. Živi jezik bo dal narodu življenje. In tako je Dositej v dobi, ko so vsi učeni srbski pisci pisali stari cerkveni jezik, pisal v novem srbskem jeziku, tako da ga je imenovati med prvimi, ki so uveli današnjo živo srbohrvaščino med Srbi v knjigo. Deloval je že pred Vukom in se razlikuje od tega-le zlasti po tem, da se je narodnega jezika držal bolj v oblikah, ne toliko v jezikovnem zakladu.

Na meji dveh vekov stoji Dositej. Še se je bil nahranil s staro pravoslavno literaturo, ki je takrat imela svoj vir v Rusiji — romanju v Rusijo so veljala vsa prizadevanja Dositejevih mladih let — a na to podlago je postavil zgradbo zapadne prosvetljenosti. In s to svojo dvojnostjo je bil mož na svojem mestu.

Pravi prorok je postal srbskemu narodu. Fantastično romantičen sanjač v mladosti, se je razvil v silnega racionalista pozneje, a nemir duha

mu je bil lasten do konca dni. Do konca svojega življenja ni imel stalne službe; kot pravi književnik se je porival po svetu, dokler ni domači grob sprejel njegovih srbskih kosti.

Letos, ob stoletnici njegove smrti se ga hvalježno spominja srbski narod. Pred mesecem dni se je praznoval v Srbiji dan njegove smrti. „Srpski Književni Glasnik“ in „Brankovo Kolo“ sta mu posvetila posebne številke; Srpska Književna Zadruga izda „Dositejevo spomenico“. A glavna proslava Dositejeva bo jeseni; takrat se mu razkrije spomenik v Beogradu.¹

Hrvatski listi so se istotako spominjali svojega Dositeja. „Matica Slovenska“ izda letos poseben spis o njem. Med častilce Dositejeve velike osebnosti pa stopa, evo, tudi „Slovan“.

¹ L. 1834. je pravoslavna cerkev malone proklela Dositeja, a letos je belgrajski metropolit odredil, naj bi se služile dne 26. marca (po st. kalend.) — pač dan smrti Dositejeve — maše zadušnice za pokoj njegove duše.

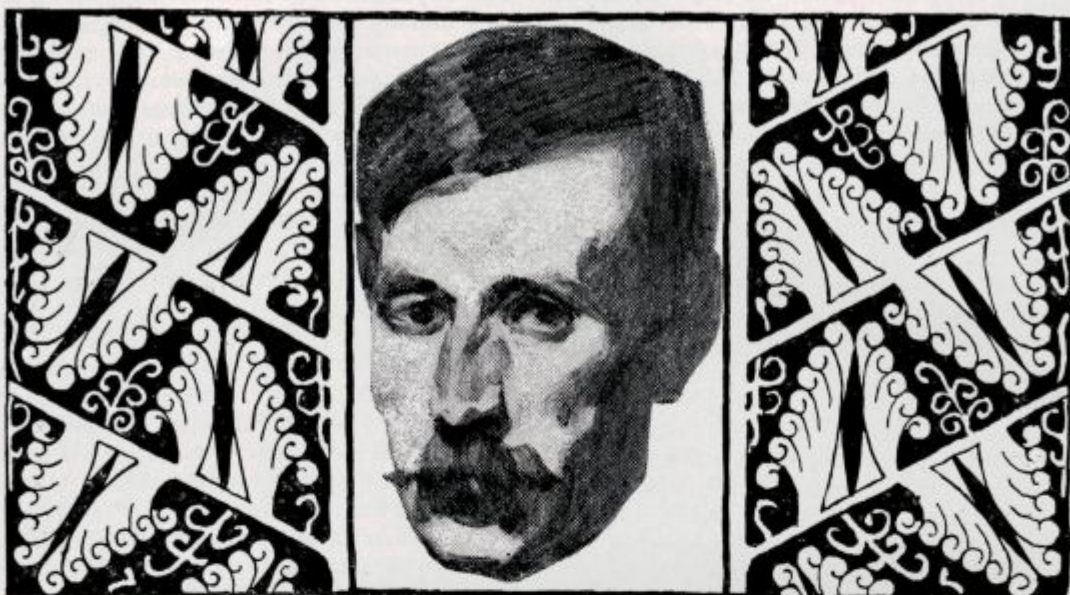
„V zemlji slovenski,
ki se zove savska,
stoji jedno brdo,
na njem cerkev slavska,

a izpred te cerkve
mi tri lipe stóje,
ko tri slavske sestre
izpred hiše svoje.“

Stanko Vraz.

CERKVICA SV. ANE NAD SAMOBOROM.

TOMISLAV KRIZMAN: JOVAN DUKIČ.

LISTEK.

KNJIŽEVNOT.

Damir Feigel: Pol litra vipavca. (lg. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg v Ljubljani, 1911. — 134 strani 8°. Cena K 1:80, vez. 2:60). Še pred desetimi leti bi si nihče ne bil upal natisniti take knjige, knjigo, ki jo bo sistematik sicer štel v leposlovje, ki pa je ne odeva niti dlačica umetnosti, vulgo, poezije, in ki — kar je najznačilnejše — niti ne pričakuje umetniških učinkov, ker ji je edina svrha, izzivati krohot začudenja zaradi gorostasno smešnih kombinacij, v katere pisatelj družji besede in dejanja. — Kakor sem rekel: še pred desetimi leti bi taka knjiga bila pri nas nemogoča; slovstvo tedaj sicer ni bilo več „svêta“ stvar, kakor še 20 let prej, a njegov potni list je bila neizogibna, absolutna umetnost. Med štirimi stenami in v ožjem intimnem krogu pa si je tudi kaljen umetnik včasih zavihal rokave in je govoril z vso širino svojih ust; vse to pa je ostalo prikrito, ker je v slovstvu imelo pristop le kaj „vzvišenega“, bodisi po samem sebi ali vsaj po namenu.

Feigelova knjiga pa se je natisnila — in še prav fino — in pisatelj se je celo drznil, jo posvetiti „Svojim upnikom“ — „zaradi lepega honorarja, ki ga je za spis potegnil“; bralci se bodo zakrohotali in morda pisatelju verjeli, na kvar učinku! Knjiga pa se bo, o tem ni dvoma, tudi rada čitala. Doslej smo si krohot kupovali le pri drugih narodih, odslej ga dobimo za okrogli 2 kroni tudi doma, in to ne da bi bilo treba pri tej priliki, kakor je bilo doslej obično, še povrh plačati vsaj pol litra cvička, ali terana ali bizeljca! Z našo knjigo dobimo „pol litra vipavca“ po vrhu. Zdaj pa naj kdo reče, da ne napredujemo, postajajoč od dne do dne samostalnejši in neodvisnejši!

„Za poč't“ — tako bi označili najkrajše vsebino knjige. Kaj umetniškega torej v njej ne iščimo, umetna pa je, ali pravzaprav „kunštna“ — kar seveda ni vseeno. Pisatelj ima

imeniten talent: postaviti vse narobe. Kar je preprostega, to zna na virtuozen način zamotati; težavne zadače pa zopet rešuje na frapantno enostaven in tako očitno pravičen način, da je res „za poč't“! Njegov humor je torej tiste vrste, kakor ga imenujemo „amerikanski“; ne označuje ga psihična finost ali duhovita prebrisanost, ampak zunanja virtuoznost v zavijanju. To ga loči od Rada Murnika, ki vsaj i z k u š a biti in tudi navadno je v svojih delih umetnik, psiholog. Ko bi Feigel vložil v svoje članke le trohico poezije in v ozadje svojih burk nekaj čuta, košček srca, en žarek duše, bi se v knjigi zasvetilo vse drugačno obzorje in r e s n o bi računali z njo. Nekatere izmed člankov bi tudi prav lahko pogrešali, ker so njih dovtipi prebavni le v ustnem pripovedovanju. Knjiga bi potem bila tudi užitnejša in ne godilo bi se nam zdaj, kar izkusimo pri v s a k i podobni knjigi: da ne moremo več poglavij iz nje po v r s t i prebaviti; prebravši jih dvoje, troje, imamo te težke hrane dovolj — za več časa. Knjiga, kakor je, je le prikazen, ni dogodek, kar bi lahko bila. V takih knjigah pričakujemo tudi nekaj satire. Naš pisatelj se mestoma izkuša ž njo („Cvetkov prvenec“), a kmalu mu uide izpod rok in ostane mu le burka. Vse v njem kar vre „brklarij“; v tem oziru še daleč prekaša Murnikove mladinske spiše. Murnikovi „Navihanci“ z „Indijanci“ so sicer bili vzorec za prvi del knjige („Gaudeamus igitur“), a naslednik je hujši nego prednik; več pa tudi ne. — „Pol litra vipavca“ je najbrže še preveč; zadostovalo ga bo odsle četrt litra, da bo čitatelj razvil svoj brezdvomno kipeči talent na lastnem mu polju. Vidi se, da pisatelj kar živi v svoji snovi; zato se mu na vsak korak odpre kako „odkritje“; da se n. pr. melodija naše cesarske pesmi da peti po besedi znane narodne „Ljub'ca moja, kaj si st'čila“, kdo bo to izsledil razen strokovnjaka v burkah! — Dnevna vprašanja rešuje

pisatelj po svoje: detektiv Holmes najde izgubljeni sopran neke primadone, njemu se seveda tudi posreči „najti“ — severni tečaj! Take domislice so rodovitne, a poznati moramo mero v njih izrabljanju; drugače nima bralec drugega občutka, nego da mu je „za počit“, in zadovoljni bodo le tisti — sicer prav mnogostevilni — bralci, ki jim sploh ni za nič drugega. No, in ti bodo ob knjigi popokali!

Dr. Jos. Tominšek.

Frančiška Riminska (Franceska da Rimini).*) Na italijanski obali, na jug od Ravene v starem Ariminiju se je v srednjem veku odigrala žaloigra Frančiške, ki si je iz političnih vzrokov morala vzeti kneza riminskega, a je ljubila njegovega brata, ubijalca svojega lastnega brata. Že Dante je poznal te grehe, a v tragediji jih je prikazal italijanski dramatičar Silvio Pellico, pisatelj, ki se je v dobi našega Prešerna in Vraza za karbonarsko (italijanski - svobodnjaško) mišljenje z mnogokaterim junakom svobode pokoril na olomuškem Spielbergu. Ternovčev prevod je tretji slovenski prevod Pellicov; prvi je bil prevod „Tomaža Mora“ 1866 v Celovcu, drugi „Moč ječe“ 1895 v Ljubljani. V jezikovnem oziru sicer prevod Ternovčev ne ustreza povsem, vendar je knjiga še čitna. Sedaj ko se baš slavi 40letnica osvobodene in zedinjene Italije, se nas posebno dojmijo besede pisatelja-moža, ki je želel in prorokoval ta dogodek: „Nisi umetnosti najlepših mati, Italija? Ni zemlja tvoja prah junakov slavnih, ki čast si in slavo dedom mojim dala?“

„Malomestne tradicije“.*) Občinski svetovalec, včasih radi lepšega celo svetnik, tajnika „Narodne Čitalnice“ in „Bralnega društva“, sluga iz knjigarne, ki pobira člana-rino za razna društva itd. — vsi imajo opraviti z novo izišlo anonimno knjigo „Malomestne tradicije“ ter se škandalizirajo ob njej, ker so v njej — tako je poročal učitelj — glagoli na nepravem mestu in ker sta tam dve vrsti pik, kjer gleda luna skozi okno. Svetnik se uči na pamet govora, ki mu ga je — ne sestavil, ampak — prepisal tajnik Ščuka iz neke knjige. Zavist med društvi je glavna pobudnica ukrepanja; absolutna nestvarnost mišljenja prava karakteristika. Tominškov Antibarbarus, Vrazova svečanost, tudi ime „Ščuka“ so slovenska lokalizacija te dramatične humoreske, ki bi na manjših odrih utegnili učinkovati, dasi proti koncu izgublja moč.

Ivan Tomašič: Uzgojna skrb za zaščito i spajanje djece i mladeži od moralnoga brodoloma. (U Zagrebu 1911). Slobodno in kraljevsko mesto Zagreb si skoraj ustanovi zavod za varstvo in rešitev svoje mravstveno zanemarjene šolske in prekošolske mladine. Udoben prostor, 60 juter sveta v zatišju pri Sv. Duhu, je že pripravljen, načrti za zgradbo so gotovi, stavbeni stroški 600.000 K zasilgurani. Da bi to vzgajališče i v pedagoško-strokovnem oziru stalo na višini sodobnih zahtev, zato je mesto Zagreb omogočilo avtorju in njegovemu tovarišu Stjepanu Širolu, da sta si ogledala nekaj znamenitejših tujih takih zavodov; mnogo si jih je pa gospod avtor, odličan pedagog in mladinski pisatelj, iz lastnega nagiba ogledal že prej sam. Zreli plod vestnih teh večletnih študij podaja pričujoča knjiga, ki je spričo svojega priročnega obsega (134 strani) zelo bogate vsebine. Uvaja jo razmišljanje Stjepana Širole: „Djeca, koja trpe i stradaju“, ki nudi zelo zaokrožen pregled o po-

*) M. A. Ternovec, Frančiška Riminska. Žaloigra v petih dejanjih. Spisal Silvio Pellico. Prevedel ... (V Trstu, 1911. Komisijonalna naklada knjigarne Josip Gorenjec v Trstu. Str. 36. Cena: 50 h.)

*) „Malomestne tradicije“. Veseloiigra v enem dejanju. Češki spisatelj Vaclav Stech. Z avtorjevim dovoljenjem prevlel V. M. Zalar. Ponatisk iz „Jutra“. V Ljubljani, 1911. Natisnila „Učiteljska tiskarna“. Strani 52.

javih in vzrokih mladinske zanemarjenosti in o sredstvih, kako zastaviti pot daljnemu naraščanju tega zla. Potem pride iz avtorjevega peresa zanimiv popis najvažnejših društev, vzgojnih kolonij in zavodov za vzgojno skrb ogroženi in zanemarjeni deci po Ameriki, Angleški, Franciji, Holandiji, Nemčiji in Avstriji; na 70 straneh, živahno pisanih, se čitatelj točno informira o stanju te stvari po širnem kulturnem svetu. Naslednji odstavek se bavi z mladinskimi sodišči in s propisi o prisilni vzgoji v inozemstvu in pri nas, zaključuje pa knjigo načrt za zagrebško vzgajališče. — Pisatelj tudi nas Slovencev ni prezrl; obiskal je naš Salezijski zavod na Rakovniku, spominja se prijazno razstave „Otrok“, ki jo je priredilo l. 1908. „Splošno slovensko žensko društvo“, in omenja ljubljansko mladinsko sodišče. — Knjiga bo izborna služila tudi slovenskim krogom, kateri se zanimajo ali bi se morali zanimati za mladinsko skrb, uporabljajo jo bodo zlasti lahko z veliko koristjo tudi naša javna zastopstva, čim se lotijo rešitve vprašanja, ki se ga je tako zglednim potem lotilo mesto Zagreb. To bo takrat, ko bo naša slovenska kultura zrela za to nalogo. Zdaj še ni. Zdaj tičimo še pri živinoreji in pri cestah, človek in njegova melioracija pri nas še nista na vrsti ... Milčinski.

Ing. chem. J. Turk: Izvestja društva v pospeševanje obdelovanja ljubljanskega barja za l. 1910. (Ljubljana, 1911. Str. 94). To bogato izvestje ima 60 slik in podrobno razpredelnico gnojilnih poizkusov na travnikih.

„Basni.“*) Cela knjiga basni, to je dandanes redek pojav. V 18. stoletju, v stoletju doktrinarne moraliziranja in umstvene prosvetljenosti so kar klile basni. Lessing in Dositej Obradović in Volkmer in Reljković so v tej struji. Dandanes so basni v pesništvu prišle ob kredit, oziroma so nekako iztisnjene iz pesništva. Ali po pravici in po svojem bistvu? Ne bi rekel. Le kolikor je tendencija opasna vsaki poeziji, če se preočito in na vnanje sili v ospredje, toliko je „fabula docet“ opasno za pesniški značaj basni, a samo ob sebi ga še ne uniči. Nekako tako je z basnijo, kakor z epigramom. Kratkoča in nazornost jima daje prozornost, tesno slikanje oprečnih činjenic pa smešnost in satiričnost. Oster motrilec mora biti pisec basni in mora znati splošne misli umno abstrahirati iz konkretnih dejstev. — Vukasović, pisec pričujočih basni, kapetan v srbskem vojnem ministerstvu, sin slovenskega Vipavca, Stibila-Vukasovića, srbskega polkovnika, je po mojih dojmih povsem uspel s svojimi „Basnimi“. Dobro se čitajo in često frapantno učinkujejo. Zlasti v I. delu je nekaj prav dobrih. Zakaj je svojo knjigo razdelil v 4 poglavja, ni čisto jasno; zdi se mi, da imajo basni I. dela umetniško ali politično tendenco. Koliko je izvernih motivov, to se v masi basništva ne da brž za sigurno reči; vobče se mi vidijo motivi izvorni, vendar očitno niso izvorni na pr. „Iskreli saveznici“ (str. 77). Naj navedem tu dve basni v prevodu:

Orel in sraka.

Želele so srake, da se česa nauče. Zato so poprosile orla, da jim vsaj nekoliko pove, kaj se vidi z nebeskih višin. Orel se je rad odzval njihovi prošnji. Govoril jim je z vžihčenjem o vsem, kar je mislil, da bodo razumele. Toda ko je končal govor, so zavpile mnoge: „Ali bi nam mogel to tudi pokazati?“ Orel jim razjasni, da je to nemogoče. A ko je videl, da so mnoge srake brž posumile o njegovem prejšnjem govoru, jim predlaga, naj izbere eno, ki jo bo uveril o istinitosti tega, kar je prej pripovedoval. Srake so na to takoj pristale, izbrale najpametnejšo in orel se je z

*) Milana Vukasovića „Basne“. (Beograd. Nova štamparija. Davidović. Str. 93. Cena 1 K.)

njo dvignil. V višini, od koder so orlove oči vse jasno razpoznavale, vpraša srako: „Ali Vam nisem samo istine govoril?“ Sraka je molčala. A ko jo orel iznova povpraša, izjclja sraka: „Ne vidim nič razen megle.“ (= Obsodba takozvanega „realizma“, ki je često kratkovidnost).

Kakor njegovi stari.

Ovca je vsak dan gledala osla, kako grize osat kraj livade, kjer se je pasla, ter ga nekoč povprašala, zakaj je osat poleg tako lepe, sočne in vonjave trave. Magarec dvigne glavo, premeri ovco s posmehom ter odgovori kratko in porogljivo: „Ker so to jeli moji stari, pa jim ni nič škodilo.“ (Obsodba sterilnega konservativizma.)

Osnova za zbiranje gradiva o pravu, ki živi v narodu.* Zbiranje takega gradiva je velevažno delo, potrebno za jurista (teoretičarja in praktičarja), zanimivo za narodopisca, psihologa in pisatelja. Vsa „Osnova“ obsega celih 69 strani in deli snov v poglavja in v vsakem poglavju na potrebna vprašanja. Poglavja so: I. Seljaško pravo. II. Obče državljansko pravo (posest, lastnina, služnost, založno pravo — obvezna prava, obiteljsko pravo, nasledbeno pravo). III. Državlanski postopnik. IV. Kazensko pravo. V. Kazenski postopnik. VI. Upravno pravo. VII. Državno pravo. — K „Seljaškemu pravu“ sta dva dodatka: 1. Težastvo v Dalmaciji, Istri in Gorici. 2. Kmetstvo v Bosni in Hercegovini. — Po tej osnovi bodo naši juristi, ki delujejo zunaj med narodom, sedaj lahko popisovali pravno naziranje ljudstva. Konkretno važnost dobiva to delo spričo „Jugoslovanske Enciklopedije“, ki se pravkar snuje.

DRAMATSKA UMETNOST.

Dramatsko „komedijo“ „Hrvati na Karpatima ili Gospodjica kod telefona“ sta spisala dr. Milan Ogrizović, znani dramatičar, čigar dramo „Hasan Aginico“ je z odličnim priznanjem prikazala tudi „Oesterreichische Rundschau“, in pa Zvonimir Vukelić, nekdanji urednik „Hrvatske Smotre“. Burka, polna smešnih situacij, se je igrala parkrat v gledališču in je (sodeč po kritikah) povsem uspela. — Srbski dramatičar Nušić je pisal burko „Pot okoli sveta, čudoviti dogodki nekega Jagodince v desetih slikah“ — no, torej Jugoslovani se počenjamo smejati: Ogrizović-Vukelić, Nušić, Feigel.

GLASBA.

Novi akordi. (Zbornik za vokalno in instrumentalno glasbo). Veselo iznenađen sem predelal 2. št. Na vsej črti lep napredek. Dr. Gojmir Krek je v klavirski točki: „Po ljubih potih“ obdelal dve preprosti narodni pesmi. „Sem trudna, zaspana“ in drugi del „Že dan se mračni“, v umetni obliki. V zadnjem času smo čitali živahne debate, ali je narodna pesem kot taka sploh sposobna za koncert in v kaki obliki. Po mojem mnenju kaže v narodu peta narodna pesem stopnjo muzikalne nadarjenosti naroda. In prav naloga nabiratelj narodnih pesmi je ta, da napišejo narodno pesem tako, kakor jo poje narod. V tej obliki pa nikakor ni sposobna za koncertno dvorano. V ta-le namen mora dobiti čisto in pravilno pa popolnoma preprosto harmonično obleko. Na koncertnem odru naj nastopi kot lepo, čvrsto slovensko dekle. Od sedanjih zbirk je prav malo porabnega; na eni strani vseskozi pomanjkljiva harmonizacija, na drugi pa pretirana in nenaravna harmonizacija, vsled katere izgubi narodna

pesem preprostost. Če pa kdo vzame narodno pesem kot temo in jo obdela kakor vsako drugo temo, potem je to umetna narodna glasba. In za tako moramo smatrati tudi Krekovo klavirsko skladbo „Po ljubih potih“. Žal da se to pri nas veliko preveč zanemarija. Da se taka kompozicija posreči, treba je popolne izobrazbe in težkoča absolutno ni manjša nego tedaj, če hoče komponist umetni pesmi dati lice preproste narodne pesmi. Reprezentant te smeri je E. Adamič, ki svojim zborom prav pogosto predpisuje: „V narodnem tonu“ ali slično. Ves Adamič je pisan v „narodnem tonu“, ali zaradi tega ni manj lep in mičen. Ravno v predstojeci številki je s svojim „Vasovalcem“ dosegel prav lep uspeh. Da bi pesem v kvartetu veliko bolj uspela nego v moškem zboru, je brezdvomno; zato se mi zdi čudno, da jo je komponist označil za zbor. Urednik Krek se nam predstavlja še v solospetu „Šum vira in zefira...“ Med njegovimi solospeli bi omenjenega prišteval najboljšim. Krek kakor Lajovic zahtevala od pevca prepogosto stvari, katere so na kakem drugem instrumentu lepo izvedljive, ki pa, od človeškega, tudi popolnoma uglasjenega glasu izvajane, ostanejo brez efekta. V „Šumu vira in zefira“ pa je tenorski part dobro izvedljiv in upam, da pesni tudi občinstvo ne bo odklonilo. In spremljevanje klavirja je besedilo karakterizacija. — Pavčičeva „Pesem“ bo kmalu našla milosti naših pevcev; če jo pa bodo peli tako, da bo pesem ugajala, je drugo vprašanje. Poleg omenjenih skladb, je še mešani zbor dr. Schwaba: „Dekletce, podaj mi roko“ in moški zbor L. Zepića: „Je pa davi...“.

K.

Povodni mož. Balada, zložil France Prešeren. Za solo, zbor in orkester uglasbil Viktor Parma. (Cena priredbe za klavir 2/ms 4 K. Založil Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg. Ljubljana). Viktor Parma je naš priznani nadarjeni operetni komponist in kaže svojo naklonjenost lahki godbi tudi v pričujočem delu. Delo ima kratko predigro, ki se začne s kratkim dvotaktnim tonom; to-le se v različnih legah in tonskih načinih vleče skozi celo balado in posnema šumenje naliwa in nevihte, v kateri odvede povodni mož lepo Urško. Besede pripovedovalca poverja skladatelj zboru, ki besedilo primerno nastopa kot moški, mešani ali ženski. Besede Urške poje sopran, besede povodnega moža pa tenor. Zbori so vseskozi lahki, mestoma pa zelo efektni. Prav česti $\frac{3}{4}$ -takt nas spominja dunajskih operetnih valčkov. Dočim zveni v zborih melodija kakor narodna pesem, se slišijo tenorski spevi kakor pesmi laškega trubadurja s harfo v roki. Delo, ki ga je skladatelj posvetil zboru „Glasbene Matice“, bo brez dvoma ugajalo.

K.

UMETNOST.

Svetovne izložbe v Rimu so se udeležili tudi srbski in hrvatski umetniki, in sicer Hrvati v paviljonu kraljevine Srbije. Razne vlade so htele skriti vse Slovanstvo, zlasti Hrvatstvo, a Hrvati so se spametovati ter kratkoma šli med Srbe, a tako, da se njih ime ni zabrisalo. Na čelu tej vrli četi je mojster Mestrovic, čigar proizvodi uživajo svetovno slavo. Radujemo se zmagovalja hrvatsko-srbskega edinstva. Slovenci stojimo obstrani in sami in nevidni, nekaj ker ne moremo drugače, nekaj ker nočemo. Zakaj ni šel izmed naših nikdo za Meštrovićem? Avstrijska vlada je pozvala Meštrovića, ki je Dalmatinec, torej avstrijski državljan, naj bi razstavil v skupnem avstrijskem paviljonu; bila bi mu v svojem paviljonu odkazala častno mesto, a le ob pogoju, da razstavi v Rimu take umetnine, ki jim motiv ni vzet iz slovanske zgodovine. A Meštrović se niti zlatu ni dal premamiti in je storil — rajši nego da bi

*) Napisal dr. Fr. Strohal v „Zborniku za narodni život i običaje južnih Slavena“, ki ga izdaje „Jugoslovanska Akademija znanosti in umetnosti v Zagrebu“. Ponatisk obsega 69 strani. Strovnjaki bi ga gotovo dobili od Akademije v dar.

se uklonil jarmu nemško-madžarskega dualizma iz l. 1867., ki deli, lomi in uničuje sile slovanske — svojo veliko kulturno dolžnost ter je hrvatsvo razsvetlil pred svetovnim forum v Rimu. (Slav. Tagblatt* št. 136).

Izložba „Hrvatskega društva umjetnosti“ se otvori dne 1. maja v Zagrebu. Razen članov se je udeleželo kot gostje tudi umetniki poljskega društva „Sztuka“.

† **Akademični slikar Ivan Grohar.** Dne 19. aprila t. l. ob 1/212 ponoči je na medicinskem oddelku ljubljanske deželne bolnice umrl slovenski slikar g. Ivan Grohar. Pobralla ga je jetika, ki mu jo je povzročila skoro neprestana beda. Pokopali so ga 21. t. m. na ljubljanskem pokopališču pri Sv. Križu. Pogreb se je vršil ob petih popoldne iz deželne bolnice. Krsto so venčali trije lepi venci in sicer škofjeloške občine, njegovih škofjeloških prijateljev in umetniškega kluba „Sava“. Udeležba pri pogrebu je bila žalostno pičla. Udeležili so se ga v Ljubljani bivajoči umetniki skoro polnoštevno, precejšnje število ljubljanskih slovenskih literatov, zastopniki društev „Slovenske Matice“, „Slovensko pisateljsko podporno društvo“, „Akademija“, „Družba sv. Cirila in Metoda“ ter nekaj dam in dijakov. Pred bolniško mrtvašnico so mu v slovo zapeli škofjeloški pevci pod vodstvom okrajnega sodnika g. Oskarja Deva. Ob odprtem grobu pa je govoril pisatelj g. Etbin Kristan. Kristanov nagrobni govor priobčimo v prihodnji številki v celoti.

NARODNO GOSPODARSTVO.

Gostilničarski Vestnik. (Strokovni list za povzdigo in napredek gostilničarstva. Oficijelno glasilo „Deželne zveze gostilničarskih zadrug na Kranjskem“.). Pod zaglavjem „Narodno gospodarstvo“ pa da pišemo najprej o „Gostilničarskem Vestniku“?! Dokler bodo gostilnice, bodo potrebni tudi „Gostilničarski Vestniki“ in prav nam Slovencem so silno potrebni. Zakaj v tej stroki imamo bore malo strokovnjaški izurjenega podmladka in kar je, je dvomljive vrednosti. Narod, ki želi biti organska enota, mora imeti vse organe. (List izhaja mesečno dvakrat in stane celoletno 6 K, posamezne številke 30 h. Uredništvo in upravništvo v Ljubljani, hotel „Tivoli“. — Tisk tiskarne „Dragotin Hribar“ v Ljubljani).

„Slovanski Trg“ je organ češke „Narodnogospodarske Jednote“ (izhaja 2krat na mesec v Pragi II., Vodičkova ulica 6, in stane na leto 3 K). Geslo mu je: „Gospodarska solidarnost vseh slojev naroda“.

Slovenski Trgovski Vestnik. (Glasilo slov. trgovskega društva „Merkur“ v Ljubljani itd., mesečnik, na leto 5 K, uredništvo in uprava v Ljubljani) prinaša sedaj razpravo dr. Hinterlechnerja „Praktična geologija“; v aprilski številki (str. 145.) čitamo tožbo, kako politični boji izpodkopujejo slovenskim trgovcem kredit in s tem oplašijo vsako podjetnejšo osebo, da bi se lotila česa večjega — tako ostanemo vedno „v povojih“.

„Modni Svet“, ženski modni list z literarno prilogo „Zoro“, je izšel že v osmi številki. Izdaje ga knjigarna Jar. Merhaut, Zagreb, Jurišićeva ulica 3. Brez literarne priloge stane na leto 4 K. Naše gospodinje, šivilje naj naročajo ta list.

SMOTRE.

„Brankovo Kolo“, leposlovno-poučen srbski list, izhaja že 17. leto v Sremskih Karlovcih. Ime ima po Branku Radičeviću, srbskem Prešernu (baš l. 1847. je izdal svoje pesmi v prostosrbskem jeziku), ki je bil siler rojen v Brodu, a je v Karlovcih študiral gimnazijo.

„Maj“, češki leposlovno-poučen, ilustriran list, ki ima svoje ime po znani Máchovi za češki prepoved epohalni pesnitvi „Maj“ (1836) — ta pesnitev izide letos v dr. Lahovem prevodu pri „Matici Slov.“ — je dvojnato številko 29/30 nekako posvetil češki umetnici-pevki Emi Destinnovi in slikarju Muchi. Ema Destinnova, ki je iz uboge pisateljice postala imovita pevka, je ljubiteljica in poznavalka starin ter ima cele zbirke antikvit. (Administracija v Pragi, Vodičková ul. 33. Na četrtletje 3-20 K. — Izhaja vsak teden.)

„Omladina“, glasilo narodnoradikalnega dijaštva, sedaj že 8. leto. To je za dijaški list dolga doba. Dijaški list bi iz čisto vnanjih in umljivih vzrokov ne mogel tako dolgo vztrajati, ako bi ga ne držala ideja, ki korenini v vsem značaju časa in zato naravno prehaja od ene dijaške generacije na drugo. Za nas, ki smo nekoliko starejši in smo videli kaliti in mreti beletristične dijaške liste, je ona ideja očitno jasna: praktično, socialno delo. In mora se reči, da je v to smer bil v „Omladini“ napisan že marsikateri izvrsten članek. (Uredništvo in upravništvo v Ljubljani, Breg 12. Na leto 4 K, za učitelje 3 K, za dijake 2 K.)

„Srpski Književni Glasnik“ je sedaj najuglednejši srbski leposlovni in naučni list. Urejuje ga med Jugoslavlani dobro znani profesor dr. Skerlić. Ob svoji letošnji desetletnici šteje list 1828 naročnikov, in sicer v Beogradu 325, izven Srbije 797; med naročniki je 308 ljudskih šol.

„Savremenik“, najodličnejša hrvatska leposlovna smotra (na leto 16 K), naznanja v svoji 4. številki knjige „Matice Slovenske“, a posebno obširno poroča D(omjanić) o „Ploharju“, ki ga imenuje apoteozo duše. „Matica Slovenska“ je bila sretna izbora, kad je ovo krasno djelo uzela medju svoje prijevode iz svetovne književnosti.*

RAZNOTEROSTI.

Iz lit. krogov. Bil sem nekoč na počitnicah v neki vasi. Okoli trga stoji nekaj hiš, na eni strani je cerkev. Če smo učitelj, župnik in trgovec in krčmar odprli vsak svoje okno, pa smo se vsi videli in se lahko razgovarjali. Toda nekemu je prišlo na um, se obleči v črno, iti preko trga in mi napraviti vizito, in stvar je postala veličastna in čelo je bilo visoko in tema razgovora sijajna. Ali se ne godi kaj sličnega dandanes v Ljubljani? Namesto učiteljev, krčmarjev itd. nastopajo literati, umetniki in uredniki. Odprimo okna, pa se vidimo vsi! Kdo ali kaj se lovi? Prihodnjič priobčimo o tem interview z g. Izidorjem Cankarjem.

Iz literarnih krogov. Večkrat smo že govorili o „Klubu hrv. književnika“ v Osijeku, v drugem največjem mestu Hrvatske-Slavonije. S tem klubom je bil Osijek tako nekaj posebnega v hrvatskem literarnem življenju, kakor je v politiki s svojo „oseško skupino“ ali sploh s svojim „esekertumom“. Najagilnejši mož tega kluba, pač tudi njega duševni oče je učitelj R. Fr. Magjer, mlad pisatelj, ki ima to napako, da preveč piše. V klubu vre nekako neprestano; mislim, da je „padlo“ ali šlo že par predsednikov, Sudašević, dr. Krnic, Melkus in to nekako v poldrugem letu. V zadnjih tednih se je v „Nar. Obrani“ in v „Drau“ (?) razvila ostra polemika med bivšim predsednikom in klubom. Dr. Krnic je dejal, da je imel „dvomljivo čast“, biti na čelu kluba; za to ga je klub izključil in ga hoče tožiti. Dr. Krnic pa je zopet ostro zdelal slikarja Melkusa in tu sta mu sekundirala zagrebški „Savremenik“ (Livadić) in „Zvono“ (Parmačević). Sedaj pa je prišla še gospa Belovička-Bernadzikovska v Sarajevu ter si privoščila posebe Magjera itd. Baš za paradiž!

Dlusuš bo pa baje novi predsednik — in literarno „kolo“ se lahko iznova začne.

Češki pisatelj Fr. Herites je obhajal 27. februarja svojo šestdesetletnico. Bil je po poklicu lekarnik na južnem Češkem, a je zamenil to mirno in brezskrbno svoje življenje s pisateljevanjem. Preselil se je v Prago in deluje tu v literarnem krogu „Máj“. Največje njegovo delo je „Tajemství stryčky Josefa“. Pri Ottu izhajajo pravkar njegova zbrana dela.

Češki knjigar-založnik ces. svetnik Jan Otto praznuje letos 40letnico svoje tvrdke, ki je ena najbolj znanih slovanskih knjigarn.

MARIBORSKA PISMA.

I. Slovensko gledališče 1909/1910.

Poročilo o slovenskih predstavah v Mariboru do leta 1910. je priobčil „Ljubljanski Zvon“ v 2. številki 1910. Od kar je prevzelo „Dramatično društvo“ vodstvo predstav, je postal mariborski Narodni dom živo kulturno središče severnih slovenskih okrajev na Štajerskem in vsled tega ne bode odveč, če poročamo podrobneje o marljivosti mariborskih diletantov v zadnjih sezonah.

Ko je 1. 1908. minila jesen in večji del zime brez predstav, se je jela lotevati vseh gledališča željnih slojev nekaka nezadovoljnost, ki si je iskala duška celo javno po dnevnikih. G. revident Kejžar je povabil takrat (dec. 1908) vsa slovenska mariborska društva na razgovor, kako naj bi se poživilo delo na polju dramatike, in je toplo zagovarjal misel, da bi bilo najbolje, ako bi se specializiralo društveno življenje tudi v tem oziru in osnovalo dramatično društvo. Odborniki narodnih društev se pa takrat niso mogli ogreti za to mnenje. Uspeh ankete je bil, da se je sestavil „dramatični odsek“, ki mu je dalo „Bralno in pevsko društvo Maribor“ denarja na razpolago, da začne nemudoma prijeti predstave. V tem odseku so bili g. V. Bahovec (načelnik), J. Kejžar (blagajnik), Štefan Medved, dr. Pivko in Jakob Novak. Odsek je šel takoj na delo in je spravil z velikim trudom 24. jan. 1909 „Rokovnjače“ na oder. Ta predstava je pokazala, kako želi občinstvo predstav, kajti dvorana je bila, kar se menda poprej še nikdar ni zgodilo, popolnoma razprodana in do 100 ljudi je moralo radi pomanjkanja prostorov oditi. Ta predstava nam je vdihnila iznova pogum in uprizorili smo z nekoliko manjšim, vendar pa še vedno krasnim uspehom 7. marca 1909 „Desetega brata“ in ponovili 19. marca 1909 „Rokovnjače“.

Pokazali so se pa tudi takoj veliki nedostatki našega gledališča in kmalu smo se prepričali, da na tej podlagi ne bo šlo naprej, kajti na odru in v garderobah ni bilo česa vzeti v roke. Režija je požirala vse dohodke, celo ogromne dohodke 1. predstave „Rokovnjačev“ (625 kron). G. Kejžar je sklical tedaj 19. aprila 1909 še enkrat zastopnike slovenskih društev in ravnateljstvo „Posojilnice“ na posvetovanje. Na tem zborovanju so zastopniki na predlog g. dr. R. Pušarja sklenili, ustanoviti „Dramatično društvo“. G. Kejžarju se je poverila naloga, da ukrene kar je potrebno. G. Kejžar je sestavil pravila, jih predložil odseku v odobrenje in jih vložil (27. majnika) na c. kr. namestništvo v Gradcu. Namestništvo je pravila radi malenkostnih nedostatkov (22. junija) zavrnilo, nakar smo jih 10. julija na novo vložili. Dne 14. avgusta 1909 se je vršil ustanovni občni zbor „Dramatičnega društva“.

Novi odbor je inventiral predvsem pohoštvo in opravo, ki je služila dotle drugim društvom pri prirejanju predstav.

Sedaj šele je bila očita vsa mizerija naših garderob in odra, kjer je bilo več nepotrebnega balasta in nesnage nego porabnih predmetov. V naglici se je sestavil repertoar za sezono. G. Kejžar si je zagotovil osebno podporo ljubljanskega gledališkega ravnatelja g. Govekarja, ki je mariborskemu odboru vselej rad pomagal, za kar mu je „Dram. društvo“ hvaležno. G. Govekar je pomagal sestavljati repertoar in posodil precej gradiva. Tako smo 10. oktobra 1909 otvorili sezono z veseloigro „Gospod svetnik“, ki nas je radi slabega gmotnega uspeha precej poparila. Tolažba, da je dosegla igra v moralnem oziru popoln uspeh, nam ni pomagala iz denarne stiske.

Odbor je nato z okrožnico, v kateri se je poročalo o društvenem položaju, sklical zborovanje diletantov in diletantk, ki je imelo vsaj ta uspeh, da smo dobili pregled, na koga sme društvo računati in kdo se odteguje delovanju. „Dramatično društvo“ pogrša namreč od svojega prvega nastopa sem marsikoga, ki je nekdanj pod firmo „Slovenske Čitalnice“ rad žrtvoval svojo zmožnost v prid predstav. Nekoliko nerazumljiv je odpor nekega tabora mariborske slovenske inteligence proti novemu društvu, ki ga vendar vidi popolnoma nesebični in nepristranski nameni. Odbor „Dram. društva“ pa na drugi strani tudi noče moledovati, kajti tukaj v obmejnem mestu smatramo za narodno dolžnost, da nam ponudi vsakdo sam svojo pomoč v dosego kulturnih in narodnih namenov. Za pomoč pri nas ni nikakakega plačila razen zavesti, da so potrebne naše žrtve in da nam je občinstvo hvaležno. „Dramatično društvo“ si pač pomaga, kakor si more in zna, in ako se tuptam zgodi v njegovem okviru kaka napaka, je odbor namenoma gotovo ni storil.

Pri tej priliki je dobro, če naglašamo še to, da „Dram. društva“ ne vodijo pri njegovem delu nikdar ne osebni ne politični nameni. Kdor ne posega načeloma našega gledališča in kdor se odteguje delu pri „Dram. društvu“ iz tega vzroka, ker je baje odbor „liberalen“ in „radikalen“, ta je na krivi poti in greši v narodnostnem oziru vedoma ali nevedoma. Vrata našega gledališča in — ako hočete — vseh garderob so odprta vsakemu, ki ima nesebične namene, koristiti narodni stvari. Preko sumničenj, naj izhajajo odkoderkoli, moramo prehajati načeloma in ne bomo na nje uradno odgovarjali, ker imamo čisto vest. Ako je odgovarjal kdo na nje v časopisih ali drugod, ne izhaja to iz „Dram. društva“, najmanj pa iz odbora, ki ne more imeti za replike te vrste nikake odgovornosti.

Ustanovitev „Dramatičnega društva“ je imela nekaj dobrih posledic tudi v ostalem narodnem in posebe društvenem življenju v Mariboru. Po iniciativi odbora „Dram. društva“ se je osnovala stalna anketa narodnih društev, ki spravlja v njihovo delovanje nekako enotno postopanje in razporeja delovanje in prireditve tako, da ne kolidira drugo z drugim in da se vrše prireditve zaporedoma, da se v precej enakih presledkih občinstvu redno nudi nekaj. Ta anketa je razpoložila v Narodnem domu evidenco knjigo, v kateri se javljajo redno prihajajoče in odhajajoče slovenske sile in ki omogočuje redno in zanesljivo evidenco naših narodnih krogov.

Druga posredna in neposredna zasluga „Dramatičnega društva“ v Mariboru je neko živahno gibanje na polju dramatike po vsej slov. Štajerski. Mariborsko društvo je zbudilo marsikje speče moči, drugod je izzvalo — rekli bi — nekako ljubosumnost in sedaj hočejo pokazati, da tudi kaj zmorejo in da nočejo zaostajati za Mariborom, ki je bil neko dobo prototip narodnega mrtvila na Štajerskem. Po ostalih mestih si pridno stavijo odre, izpopolnjujejo zore

igralcev in snujejo nova dramatična društva. In prav je tako. Z narodnega stališča nas navdajajo ti pojavi z velikim veseljem. Posamezni mariborski diletanti so v tej dobi tudi sami večkrat nastopali pri predstavah v okoliških trgih in mestih in radi pomagali povsod, kjer je nedostajalo domačih moči.

Repertoar prve sezone 1909/1910 je bil, izvzemši dve igri, popolnoma nov. Uprizorile so se same boljše igre, ki so jih igrali pred letom na največjem slovenskem odru, v Ljubljani, z najboljšim uspehom. „Dramatično društvo“ je priredilo 13 predstav, med temi troje predstav z gostovanji in en zabavni večer z enodejanko. Izven repertoarja pa so igrali enkrat srednješolci na društvenem odru v prid dijaški kuhinji.

Izmed predstav so bile tri žaloigre („Mlinar in njegova hči“, „Valenska svatba“ in „Svetinova hči“), tri narodne igre („Revček Andrejček“, „Martin Krpan“, „Graničarji“), dve veseloigri („Gospod svetnik“, „Klofuta za 100.000 frankov“), štiri burke („On in njegova sestra“, „Šivilja“, „Veleturist“, „Krasna Lida“) in ena otroška igra („Snegulčica“).

Glede iger smo imeli na svojem odru prvo leto iste izkušnje, kakor vsa druga gledališča, da se namreč za lepe, resne igre občinstvo zanima manj nego za vesele igre. Ta pojav je moral biti za sestavo repertoarja za naslednje leto merodajen.

Predstave je posetilo 1909/1910 vsega skupaj 7028 oseb (povprečno po 540 oseb na predstavo). Prodalo se je 459 sedežev 1. vrste, 478 sedežev 2. vrste, 529 sedežev 3. vrste, 537 stojišč v dvorani, 2633 dijaških in vojaških vstopnic, 599 sedežev na galeriji, 1302 stojišč na galeriji. Aboniranih sedežev je bilo samo 15, za naše razmere veliko premalo. Najbolje je bila posečena „Snegulčica“ (785), najslabše „Gospod svetnik“ (253 oseb), v gmotnem oziru najboljše „Mlinar in njegova hči“ (+ K 127-93), najslabše „Graničarji“ (— K 105-47).

Pri predstavah je nastopilo 146 diletantov in 78 diletantk v 59 glavnih in 166 stranskih vlogah. Osobje je štelo 33 moških in 26 ženskih moči.

Društvo je prejelo v prvem letu mnogo darov, in sicer 1000 K od Posojilnice, 200 K od prvega ustanovnika dr. Fr. Rosine, 100 K od dr. V. Kaca, za garderobo pa precej obleke in različnih predmetov.

Iz bilance za prvo leto posnemamo, da je imelo društvo 7441-24 K dohodkov; med dohodki je bilo ustanovnine 150 K, članarine 182 K, vstopnine 5138-65 K, daril 1300 K. Izmed izdatkov, ki so dosegli 7127-63 K, je omeniti znesek najemnine 680-92 K, razsvetljavo 478-81 K, kurjavo 346-20 K, snajenje 159-60 K, kulise in pohištvo 1356-89 K, garderobo 471-62 K, knjige in note 404-94 K, tiskovine in plakatiranje 637-1 K, godba 594-32 K, gostovanja 335-40 K itd.

Društvo je torej svoje prvo leto sklenilo še s precej ugodnim gmotnim zaključkom, kajti v blagajni je ostalo koncem leta 313-61 K; vrednost kulis se je cenila na 1356-89 K, garderobe 598-09 K, knjižnice (490 zvezkov, 180 brez vlog) 658-94 K, tako da je imelo društvo premoženja 2927-52 K.

(Dalje.)

Dr. Ljudevit Pivko.

NAŠE SLIKE.

„Slovan“ hoče odsle priobčevati skupine slik zanimivih krajev (mest) jugoslovanskih. V pričujoči številki začnemo to serijo, in sicer s Samoborom.

Lečilišče Samobor. Pod Gorjanci za Žumberkom blizu kranjske meje stoji Samobor (gl. str. 172-173). Iz Brežic se pripelješ tja po krasni cesti mimo Mokric in skozi Bregano. Globoko udrt dolina drži od Samobora proti Kranjski; v najhujši vročini ti priveje po njej zvečer ugodna sapa v razgreta lica. Visoko nad dolino, sredi bogatih šum, štrli proti nebu zidovje starega gradu, ki ga je v 13. veku sezidal češki Otokar (gl. str. 165). Romantika doline, ki jo osvežuje žuboreča voda (gl. str. 181), te izprevede do — čisto realnega zdravilišča, moderno urejenega za fizikalno terapijo (lečenje z vodo, elektr. tok, parna kopel, kopel z vročim zrakom, kisikove kopeli, masaža, plavanje itd.). Od realizma zopet v romantiko! Pa si ob cerkvi Sv. Ane (gl. str. 186), visoko na brdu sredi šume, kjer je nekoč Stanko Vraz izpod treh lip strmел v božanski ženski lik — v lik Ljubice, ki spi večno spanje doli ob trški cerkvi. Misli ti zaplovejo v Ljubljano, kjer je na Kongresnem Trgu tožna leta preživela Julija Cantily, poročena Englerica. Če želiš izpremembe, pa te železnica v $\frac{3}{4}$ ure popelje v Zagreb. Ugodno lečilišče in letovišče, kjer sem lani preživel nekaj prav lepih dni. — **B. Csikos-Sessia: Sappho** (Umetniška priloga. Str. 161.). Ena najsilnejših zgodovinskih ženskih individualitet je bila starogrška pesnica Sapfo v 6. stoletju pred Kr. Iskala je v Olimpiji večno slavo pesnice, a zgrudila se je pod silo prirode, ki ji je zbudila ljubezen do mladeniča Faona. Slika nam kaže žensko, ki omahne pod dojmom moštva. (Čikoš, rojen 1864 v Oseku, je učenec dunajske in monakovske slikarske akademije. Naslikal je za prostore hrv. vlade „Pokrščenje Hrvatov“, „Walpurgina noč“, „Dante v vicah“, „Odisej ubija snubače“, „Antonij nad mrtvim Cezarjem“). — **V. K.: Mladost** (Umetn. priloga. Str. 177.). **Tomislav Krizman: Jovan Dukić** (Portret). Str. 187. Dukić, rojen v Hercegovini 1874, sedaj ataše v Sofiji, znamenit srbski liričar. Njegove pesmi so prevedene na nemški, francoski, ruski, češki, bolgarski jezik. (Slikar Krizman spada med prvake sedanjih mlajših hrvatskih umetnikov, rojen 1883. v Karlovcu. Gl. 113. in 128. str. letošnjega „Slovana“). — **Vinjete** str. 164., 170., 184., 192.

Slikarja napisov in lakirarja,
dekoracijska, stavbena in po-
☐ hišvena pleskarja ☐

Delavnica: Igriške ulice št. 8
☐ Telefon 154 ☐

BRATA EBERL

☐ LJUBLJANA ☐

Tovarna oljnatih barv, laka in
firneža z električno gonilno
☐ silo ☐

Trgovina in pisarna: Miklošič-
eve (Frančiškanske) ulice 6

Gričar & Mejač

Ljubljana

Prešernove (Slonove) ulice št. 9

priporočata svojo največjo
in najstarejšo trgovino z

izgotovljenimi oblekami

za gospode in dečke, gospe
in deklice po najnižjih cenah

Predmeti, katerih ni v za-
logi, se izdelujejo po meri
točno in ceno na Dunaju.

Velika in moderna
zaloga oblek

za gospode, dečke, in otroke

A. KUNC

Ljubljana

Dvorni trg števil. 3

(na voglu Židovske ulice)

Strokovnjaška postrežba z
izbornimi izdelki, po nizkih
stalnih, na vsakem pred-
metu označenih cenah.

Naročila po meri točno in pri-
znano dobro.

Imam večjo zalogo

VOZOV

vseh vrst. Vozove izdelu-
jem po najnovejši dunaj-
ski in pariški modi; tudi
stare vozove jemljem v
račun po visoki ceni.

Franc Visjan

izdelovatelj vozov

Ljubljana, Kolodvorske ul. št. 25

TOVARNA

POHIŠTVÄ

 POŠTNOHRAN.
 KONTO ŠL. 827375
 TELEFON ŠT. 58.

IVAN MATHIAN

C. IN KR. DVORNI ZALOŽNIK ARHITEKT ZA NOTRANJŠCINE V LJUBLJANI

 Umetno mizarstvo, tapetarstvo, preprogarstvo, kiparstvo in
 strugarstvo.

 Založnik N. V. c. in kr. avstro-ogrske vojne mornarice; c. kr.
 avstr. drž. železnic; c. kr. priv. južne železnice.

 Podjetje za cele oprave stanovanj, hotelov, sanatori, pisarn,
 toplic itd. — Ceniki in risbe na razpolago.

Najbolj varno naložen denar!
Največja slovenska hranilnica!

Denarnega prometa do
 : 31. decembra 1910 :
 nad 564 milijonov kron.

Stanje hranilnih vlog
 čez 40 milijonov kron

Rezerwni zaklad nad
 1,200.000 kron.

Mest. hranilnica ljubljanska

v Ljubljani, v lastni hiši, v Prešernovi ulici številka 3,

sprejema vloge vsak dan in jih obrestuje po 4 1/4% brez odbitka. Nevzdignjene obresti pripisuje vsakega pol leta h kapitalu. Sprejema vložne knjižice drugih denarnih zavodov kot gotov denar. Denar in knjižice se lahko pošiljajo po pošti. Za varnost naloženega denarja jamči zraven rezervnega zaklada še mestna občina ljubljanska z vsem premoženjem in z vso davčno močjo. **Izguba vloženega denarja je nemogoča**, ker je po pravilih te hranilnice, potrjenih po c. kr. deželni vladi, **izključena vsaka špekulacija** z vloženim denarjem. Za varčevanje ima vložene lične domače hranilnike, v podpiranje slovenskih trgovcev in obrtnikov pa **Kreditno društvo**. Posoja na zemljišča po 5%, in proti poplačevanju dolga po najmanj 1/4%. Dolžnik pa more svoj dolg ~~poplačati~~ poplačati tudi poprej, ako hoče. Posoja se tudi na menice in vrednostne papirje. ~~poplačati~~